

**Кыргыз Республикасынын
Улуттук банкы**

**КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН
ФИНАНСЫ СЕКТОРУНУН
ТУРУКТУУЛУГУ ЖӨНҮНДӨ
ОТЧЕТ**

2020-жылдын декабрь айы

Бишкек

РЕДАКЦИЯЛЫК КЕҢЕШ

Төрага	Н. Жениш
Кеңештин мүчөлөрү	А. Тезекбаева А. Айдарова А. Каракожаев Э. Лелевкина И. Султанкулов
Жооптуу катчы	М. Абдырахманов

Уюштуруучу: Кыргыз Республикасынын Улуттук банкы

Басылма Кыргыз Республикасынын Юстиция министрлигинде 2012-жылдын 17-августунда каттоодон өтүп, № 1863 күбөлүккө ээ болгон

© Кыргыз Республикасынын Улуттук банкы, 2020

Басылманы Кыргыз Республикасынын Улуттук банкынын уруксатысыз кайсы болбосун формада, кандай болбосун каражаттар аркылуу басып чыгарууга жана таркатууга жол берилбейт. Кайра басып чыгарууда жана которууда “Кыргыз Республикасынын финансы секторунун туруктуулугу жөнүндө отчет” басылмасына милдеттүү түрдө шилтеме келтирүү зарыл.

Басылманын мазмунуна тиешелүү суроолор менен төмөнкү дарекке кайрылууга болот:

Бишкек шаары, Чүй проспекти, 168.

Кыргыз Республикасынын Улуттук банкы

Финансылык туруктуулукка мониторинг жүргүзүү бөлүмү

телефону: (+996 312) 61-22-46

факс: (+996 312) 61-07-30

электрондук почта: mabdyrahmanov@nbkr.kg

Басылма жылына 2 жолу кыргыз, орус жана англис тилдеринде басылып чыгат.

Отчеттогу статистикалык, аналитикалык жана эсептик маалыматтар/баа берүүлөр 2020-жылдын 30-июнуна карата абал боюнча келтирилген.

Бул басылмада колдонулган эсепке алуу ыкмалары же мурдагы маалыматтар өзгөрүшү мүмкүндүгүнөн улам, буга чейин жарыяланган маалыматтар өзгөртүлүшү ыктымал, демек 10 жыл ичиндеги маалыматтарга өзгөртүү киргизилиши мүмкүн.

Сандар тегеректелишинен улам, суммасын эсептөөдө акыркы катардагы эсептерде дал келбестиктер келип чыгышы мүмкүн.

Кыргыз Республикасынын Улуттук банкынын башка басылмалары

Кыргыз Республикасынын Улуттук банкынын жылдык отчету

Бул басылма Улуттук банктын өткөн жыл ичинде аткарган иши жөнүндө толук маалымат камтылган отчету болуп саналат. Отчетто экономиканын реалдуу секторундагы, финансылык жана тышкы секторлордогу өзгөрүүлөргө баа берүүлөр, Улуттук банктын акча-кредит чөйрөсүндө, банк жана төлөм системалары, банк эмес финансы-кредит уюмдары секторунда кабыл алган чечимдери жана иш-аракеттери тууралуу маалымат, анын ичинде финансылык отчету жана Улуттук банк жөнүндө жалпы маалымат жана статистикалык тиркемелер камтылат. Басылма мамлекеттик, расмий жана англис тилдеринде басылып чыгат.

Кыргыз Республикасынын Улуттук банкынын бюллетени

Басылмада Кыргыз Республикасынын негизги макроэкономикалык жана финансылык көрсөткүчтөрү боюнча статистикалык маалымат камтылат. Улуттук банктын расмий интернет-сайтында мамлекеттик, расмий жана англис тилдеринде жарыяланат.

Акча-кредит саясаты жөнүндө отчет

Отчет аркылуу коомчулукка Улуттук банктын инфляциянын негизги факторлору жана Кыргыз Республикасынын тышкы жана ички чөйрөлөрүндө экономикалык жагдайдын өнүгүүсүнө баа берүүлөрдү иликтөөнүн жана болжолдоолордун негизинде акча-кредит саясаты чөйрөсүндө кабыл алынган чечимдери тууралуу маалымат берилет. Улуттук банктын расмий интернет-сайтында мамлекеттик, расмий жана англис тилдеринде жарыяланат.

Кыргыз Республикасынын төлөм теңдеми

Басылмада тышкы сектордун өнүгүү тенденциялары чагылдырылат жана анда төлөм теңдеми, тышкы соода жүргүзүү, эл аралык камдар, тышкы карыз жана эл аралык инвестициялык позициялар, ошондой эле төлөм теңдемин түзүүдө колдонулуучу метамаалыматтар жана маалымат базасы камтылат. Чейрек сайын - февраль, июнь, август, ноябрь айларында кыргыз, орус жана англис тилдеринде басылып чыгат.

Кыргыз Республикасынын Улуттук банкынын ченемдик актылары

Кыргыз Республикасынын Улуттук банкы тарабынан кабыл алынган жоболор, нускоолор жана башка ченемдик укуктук актылар. Журнал болжолу менен ай ичинде бир жолу мамлекеттик жана расмий тилдерде басылып чыгат.

Улуттук банктын басылмалары бекитилген тизмеге ылайык таркатылат, ошондой эле Улуттук банктын расмий интернет-сайтында www.nbkr.kg/Басылмалар дареги боюнча жайгаштырылат.

МАЗМУНУ

КИРИШҮҮ	6
I. МАКРОЭКОНОМИКАЛЫК ЖАНА ФИНАНСЫЛЫК КОНЪЮНКТУРА	9
1.1. Макроэкономикалык шарттар жана тобокелдиктер.....	9
1.2. Финансы секторунун түзүмү.....	16
1.3. Финансы рынокторунун абалы.....	18
1.4. Кыймылсыз мүлк рыногу.....	21
II. БАНК СЕКТОРУ	27
2.1. Банк секторун өнүктүрүүнүн негизги тенденциялары.....	27
2.2. Банк секторунда орун алган тобокелдиктер.....	31
2.2.1. Кредиттик тобокелдик. Банктардын кардарларынын кредиттик тобокелдиктери.....	31
2.2.2. Ликвиддүүлүк тобокелдиги.....	36
2.2.4. Валюта тобокелдиги.....	38
2.2.5. Пайыздык тобокелдик.....	40
2.2.6. “Дуушарлануу” тобокелдиги.....	41
2.2.7. Өлкөлүк тобокелдик.....	42
2.3. Банк секторун “кайтарым” стресс-тесттен өткөрүү.....	44
2.3.1. Кредиттик тобокелдикти “кайтарым” стресс-тесттен өткөрүү.....	44
2.3.2. Ликвиддүүлүк тобокелдигин “кайтарым” стресс-тесттен өткөрүү.....	45
2.3.3. Рыноктук тобокелдиктерди “кайтарым” стресс-тесттен өткөрүү.....	45
III. БАНК ЭМЕС ФИНАНСЫ-КРЕДИТ УЮМДАРЫ	47
3.1. Негизги тенденциялар.....	47
3.2. Банк эмес финансы-кредит уюмдарынын тобокелдиктери.....	50
3.3. БФКУ секторун стресс-тесттен өткөрүү.....	54
БФКУнун кредиттик тобокелдигин стресс-тесттен өткөрүү.....	54
IV. ТӨЛӨМ СИСТЕМАЛАРЫ	56
V. ФИНАНСЫ СЕКТОРУНУН ИШИН ЖӨНГӨ САЛУУНУ ӨРКҮНДӨТҮҮ	59
ГЛОССАРИЙ	63
КЫСКАРТУУЛАРДЫН ТИЗМЕСИ	64

КИРИШҮҮ

Кыргыз Республикасынын финансы секторунун туруктуулугу жөнүндө отчет Улуттук банк тарабынан 2012-жылдан тартып жарыяланып келет. Отчеттун негизги максаты – коомчулукка республиканын финансы системасынын туруктуулугуна жалпы баа берүү жөнүндө маалымдоо саналат.

Финансылык туруктуулук дегенден улам финансылык тең салмаксыздык жана таасирлер орун алган шартта да финансылык ортомчулук милдетин аткарууга өбөлгө түзгөн финансы мекемелеринин, финансы рынокторунун жана төлөм системаларынын жөнгө салынган жана үзгүлтүксүз ишин түшүнүү зарыл.

Жүргүзүлгөн мониторингдин жана финансылык туруктуулукка талдап-иликтөөлөрдүн натыйжалары Улуттук банк акча-кредит саясатынын негизги багыттарын иштеп чыгууда жана банк ишин жөнгө салууда, ошондой эле Кыргыз Республикасынын финансы-кредит уюмдарын өнүктүрүү стратегияларын иштеп чыгууда эске алынат.

Кыргыз Республикасынын финансы секторунун туруктуулугу жөнүндө отчет финансы рыногунун катышуучулары жана финансылык туруктуулук маселелерине кызыгуусун арткан жактар үчүн каралган.

КЫСТЫРМАЛАРДЫН ТИЗМЕСИ

1-кыстырма.	Турак жай менен камсыз болуу индекси	25
2-кыстырма.	Кыймылсыз мүлк рыногунда баанын өзгөрүүсүнүн банк секторуна тийгизген таасирин стресс-тесттен өткөрүү	26
3-кыстырма.	Коммерциялык банктардын кардарларын кредиттөө боюнча иликтөөлөрдүн жыйынтыктары.....	33
4-кыстырма.	Коммерциялык банктардын ири кардарларын иликтөө жыйынтыктары	34
5-кыстырма.	Кредиттик жана валюта тобокелдиктери.....	39
6-кыстырма.	Концентрациялануу индексинин негизинде БФКУ секторунун ишине баа берүү ..	52

НЕГИЗГИ ТЫЯНАКТАР

2020-жылдын биринчи жарымында COVID-19 коронавирус инфекциясы тараган мезгилде Улуттук банк финансылык туруктуулукту сактоо максатында терс натыйжаларды жеңилдетүүгө багытталган оперативдүү чечимдерди кабыл алган, бул финансы-кредит секторунун туруктуулугуна алгылыктуу таасирин тийгизген.

2020-жылдын биринчи жарым жылдыгында Кыргыз Республикасында терс экономикалык жигердүүлүк динамикасы байкалган. Коронавирус инфекциясынын тарап кетишине каршы аракеттерди көрүүнүн жана экономикалык субъекттердин ишин убактылуу чектөөлөрдөн улам макроэкономикалык тобокелдиктер акырындап күчөй баштаган.

2020-жылдын январь айынан апрель айына чейин COVID-19 пандемиясынан тышкы сыяктуу эле, ички кесепеттердин алкагында да *инфляция* күч алгандыгы байкалган. Бирок 2020-жылдын биринчи жарымынын акырына баалардын төмөндөө арымы, атап айтканда, азык-түлүккө баалардын басаңдагандыгы белгиленген, бул ички суроо-талаптын төмөндөшүнө жана COVID-19 коронавирус инфекциясынан улам бизнести чектөө кесепеттерине байланыштуу болгон.

Өзгөчө кырдаал/өзгөчө абал режимин киргизүүдөн улам экономикалык жигердүүлүк төмөндөгөндүгүнө карабастан финансылык ортомчулук көрсөткүчтөрү бир аз төмөндөгөндүгү байкалган.

Банк секторуна карата негизги тобокелдик катары даге ликвиддүүлүк тобокелдиги, валюта тобокелдиги жана концентрациялануу тобокелдиги саналат.

Система үчүн олуттуу мааниге ээ жана маанилүү төлөм системаларында тобокелдик деңгээли эң эле төмөн болгон жана ал Кыргыз Республикасынын мыйзамдарында, ченемдик укуктук актыларда жана Улуттук банк тарабынан көрүлүүчү төлөм системаларында тобокелдикти, өзгөчө ликвиддүүлүк тобокелдигин тескөө боюнча чараларда каралган.

I. МАКРОЭКОНОМИКАЛЫК ЖАНА ФИНАНСЫЛЫК КОНЬЮНКТУРА

1.1. Макроэкономикалык шарттар жана тобокелдиктер

2020-жылдын январь айынан апрель айына чейинки мезгил аралыгында COVID-19 пандемиясы тез арымда тарап кеткендигинен жана анын кесепетинен улам инфляциянын кескин өсүшү белгиленген, бул регионалдык рынокто товарлар экспорту боюнча чектөө чараларын колдонуунун натыйжасында азык-түлүк товарларына баалардын бара-бара өсүшүнөн улам келип чыккан. Бирок кароого алынган мезгилдин акырында баалардын, атап айтканда азык-түлүккө баалардын өсүш арымынын басаңдагандыгы байкалган, бул ички суроо-талаптын төмөндөшүнөн улам дезинфляциялык таасир жана коронавирус инфекциясынан улам бизнести чектөө натыйжалары менен коштолгон.

2020-жылдын биринчи жарымында Кыргыз Республикасында экономикалык жигердүүлүк динамикасы терс мааниде катталган. Карантин чаралары киргизилип, экономикалык субъекттердин иши убактылуу токтотулгандыктан макроэкономикалык тобокелдиктер бара-бара күчөй баштаган.

Тышкы шарттар

Соода боюнча өнөктөш өлкөлөрдүн макроэкономикалык индикаторлору дүйнө жүзүндө орун алып турган эпидемиологиялык курч абал шарттарында түзүлгөн. Дүйнөлүк азык-түлүк рынокторунда жана энерго продукциялары рыногунда баалардын волатилдүүлүгү бүтүндөй дүйнө жүзүндө жана региондо иш жигердүүлүгүнө карата тобокелдикти шарттаган.

2020-жылдын биринчи жарымында Казакстанда коронавирус инфекциясы тарап кеткендиктен жана ички сыяктуу эле, тышкы чектөөлөрдү киргизүүдөн улам Казакстандын ИДӨсү 1,8 пайызга төмөндөгөндүгү белгиленген. Казакстан экономикасында жагдай начарлап, мунайга баа төмөндөгөндүктөн, ошондой эле инфляциялык тобокелдиктер жогорулагандыктан Казакстан Улуттук банкынын базалык чени жыл башындагы 9,25 пайыздан 2020-жылдын март айында 12,00 пайызга чейин жогорулатылган. Бирок апрель айында экономикалык жигердүүлүктү колдоого алуу жана өлкөдө финансылык туруктуулукту камсыз кылуу максатында Казакстан Улуттук банкы ченди 9,5 пайызга чейин төмөндөткөн.

Кытайда 2020-жылдын биринчи жарымынын жыйынтыгы боюнча коронавирус эпидемиясынын алкагында ИДӨнүн 1,6 пайызга төмөндөгөндүгү белгиленген. Мында, жарым жылдыктын акырына экономиканын калыбына келүү динамикасы байкалган, алсак өтүп жаткан жылдын экинчи чейрегинде биринчи чейректеги олуттуу төмөндөөдөн кийин ИДӨ 3,2 пайыздык өсүшкө жетишилген (6,8 пайызга терс өсүш). 2020-жылдын экинчи чейрегинде экономиканын бир аз жанданышына эпидемиянын тарап кетишине бөгөт коюу боюнча айрым чектөөлөрдүн жокко чыгарылышы, ошондой эле Кытай өкмөтүнүн эмгек рыногун турукташтырууга жана социалдык туруктуулукту камсыздоого багытталган бир катар түрткү берүүчү чаралары өбөлгө түзгөн. Калыбына келүү динамикасына карабастан, АКШ менен соода боюнча келишпестиктерден улам жана дүйнөдө коронавирус пандемиясы сакталып тургандыктан Кытай экономикасына карата тобокелдиктер жана белгисиздик сакталып турат.

Мунайга баа кыйла төмөндөгөндүгүнөн улам жана коронавирус инфекциясынын тарап кетишине бөгөт коюу максатында чектөө чаралары киргизилгендигине байланыштуу Россия ИДӨсү отчеттук мезгилде 3,4 пайызга кыскарган. Мындай шарттарда Россия өкмөтү жана Банкы тарабынан экономикага жана калкка колдоо көрсөтүү чаралары көрүлгөн. 2020-жылдын биринчи жарымынын акырында бир катар чектөө чаралары алынып салынгандыктан Россиянын айрым региондорундагы экономикалык жигердүүлүк акырындап жандана баштаган. Россияда инфляция

Россия банкы тарабынан дезинфляциялык факторлордун кыйла басымдуулугунан улам белгиленген максаттуу көрсөткүчтөн төмөн түптөлгөн. Дүйнөлүк экономикада орун алган өзгөрүүлөрдөн улам жана геосаясий тобокелдиктердин күч алышынын натыйжасында, эл аралык аналитиктер жана өлкө өкмөтү Россиянын 2020-жылга ИДӨ динамикасы боюнча болжолдоолорду төмөндөтүү жагына караштырган. Россия экономикасынын акырындап калыбына келиши жана ага акча-кредиттик шарттардын жеңилдетилиши жана дүйнөлүк экономиканын бара-бара чыңдалышы күтүлүүдө.

Ички шарттар

Ички дүң өнүм

Кыргыз Республикасынын Өкмөтү 2020-жылдын март айынын экинчи жарымынан тартып коронавирус инфекциясынын тарап кетишине бөгөт коюу үчүн киргизген чектөө чаралары, ошондой эле терс тышкы факторлор экономикалык жагдайга кыйла таасирин тийгизген. Кыргыз Республикасынын Улуттук статистика комитетинин алдын ала маалыматына ылайык, 2020-жылдын биринчи жарымынын жыйынтыгы боюнча ИДӨнүн төмөндөшү 5,3 пайыз деңгээлинде түптөлгөн (2019-жылдын январь-июнь айларында 6,4 пайызга өсүш). “Кумтөр” алтын кенин казып алуу ишканаларында өндүрүш көлөмүнүн 10,2 өсүшү экономикага негизги таасирин тийгизген фактор катары катталган. “Кумтөр” алтын кенин казып алуу ишканаларын эске албаганда, ИДӨнүн төмөндөшү 6,9 пайызды түзгөн (2019-жылдын январь-июнь айларында – 2,2 пайыздык өсүш) түзгөн. ИДӨ дефлятору 2,7 пайыз өлчөмүндө оң мааниде түптөлгөн, бул 2019-жылдын биринчи жарым жылдыгындагы ушул көрсөткүчтөн 6,1 пайыздык пунктта жогору.

Тармактык бөлүштүрүүдө экономикага терс салым, негизинен, соода (-2,3 п.п.), транспорт (-1,4 п.п.) жана курулуш (-0,6 п.п.) сыяктуу секторлор тарабынан кошулгандыгы белгиленген.

Өнөр жай өндүрүш көлөмүнүн өсүш арымы 2019-жылдын биринчи жарымына салыштырганда 0,1 пайызга чейин басаңдаган. Өнөр жай секторунда өсүш фармацевтика продукциясын өндүрүү көлөмүнүн (2,4 эсеге), химиялык продукциянын (10,9 пайызга), пайдалуу кен байлыктарды өндүрүү көлөмүнүн жогорулоосунан (9,8 пайызга) улам шартталган.

Айыл чарба өндүрүш көлөмүнүн 1,6 пайызга өсүшү (2019-жылдын январь-июнь айларында – 2,0 пайыз) өсүмдүк өстүрүү (2,3 пайызга) жана мал чарба продукциялары (1,5 пайызга) көлөмүнүн өсүшүнөн улам шартталган.

Курулуш тармагында дүң продукциянын 9,1 пайызга төмөндөшү негизги капиталга инвестициялардын 14,8 пайызга төмөндөшүнөн улам келип чыккан. Ички булактардын эсебинен каржыланган инвестициялар көлөмү 8,3 пайызга, ал эми тышкы булактардын эсебинен каржыланган инвестициялар көлөмү – 30,0 пайызга төмөндөгөн. Негизги капиталга инвестициялар көлөмүнүн кыскарышы иштеп чыгаруу өндүрүшү, суу менен камсыз кылуу, калдыктарды тазалоо, дүң жана чекене соода, транспорт ишкердиги жана жүктөрдү сактоого кабыл алуу, мейманкана жана тойкана иши, маалымат берүү жана байланыш, билим берүү, саламаттыкты сактоо, башка тейлөө иштери, ошондой эле турак жай курулуш объектерин куруу тармагында белгиленген.

Кызмат көрсөтүүлөр чөйрөсүндө 8,2 пайызга төмөндөө, негизинен, транспорттук иштин (32,0 пайызга) жана соода көлөмүнүн (15,0 пайызга) кыскарышы менен шартталган. Ошону менен бирге эле, маалымат берүү жана байланыш чөйрөсүндө өсүш 0,7 пайызга чейин өскөн (2019-жылдын биринчи жарымында 6,3 пайызга төмөндөө белгиленген).

1.1.1-таблица. Иштин айрым бир түрлөрүнүн ИДӨгө салымы

	2019-ж. январь-июну			2020-ж. январь-июну		
	Салыштырма салмагы, пайыздар	Өсүш арымы, пайыздар	Өсүшкө салымы, пайыздык пункттар	Салыштырма салмагы, пайыздар	Өсүш арымы, пайыздар	Өсүшкө салымы, пайыздык пункттар
ИДӨ	100	6,4	6,4	100	-5,3	-5,3
Айыл чарба, токой чарбасы жана балык уулоочулук	8,6	2,0	0,2	9,4	1,6	0,1
Өнөр жайы	20,6	20,3	4,1	25,3	0,1	0,0
<i>Пайдалуу кендерди казып алуу</i>	0,9	31,8	0,3	1,1	9,8	0,1
<i>Иштетүү өндүрүшү (Кайра иштетүү өнөр жайы)</i>	16,4	25,2	3,8	20,9	-0,1	0,0
<i>Электр энергиясы, газ, буу жана тазаланган аба менен камсыздоо (жабдуу)</i>	3,0	-3,0	-0,1	3,0	0,1	0,0
<i>Суу менен камсыздоо, тазалоо, калдыктарды иштетүүчү жана кайра пайдалануучу чийки затты алуу</i>	0,3	10,5	0,05	0,3	-16,5	-0,06
Курулуш	6,8	5,8	0,4	6,4	-9,1	-0,6
Көрсөтүлгөн кызматтар	48,7	1,5	0,7	47,9	-8,2	-4,0
<i>Дуң жана чекене соода; автоунааларды жана мотоциклдерди оңдоо</i>	15,5	4,3	0,7	14,2	-15,0	-2,3
<i>Транспорт иш чөйрөсү жана жүктөрдү сактоо</i>	4,3	2,2	0,1	3,1	-32,0	-1,4
<i>Маалымат жана байланыш</i>	2,9	-6,3	-0,20	3,0	0,7	0,02
<i>Баикалар</i>	26,0	0,6	0,2	27,5	-1,3	-0,3
Азык-түлүктөн таза (субсидияларды эсептен алып салуу менен) салыктар	15,3	6,4	1,1	11,1	-5,3	-0,8

Булагы: КР УСК

Инфляция

2020-жылдын биринчи жарымында баалардын өсүшүнө түрткү берген факторлор катары тышкы сыяктуу эле (бир катар өлкөлөрдө чектөө чаралары), COVID-19 пандемиясынан улам ички экономикалык натыйжалар да саналат. Баалардын өсүшүнө кошумча түрткү берген фактор катары, өлкөнүн айрым региондорунда өзгөчө абал жана өзгөчө кырдаал режимдери киргизилгендиктен, калк тарабынан биринчи кезекте керектелүүчү товарларга жана узак мөөнөт сакталуучу продукттарга ашкере суроо-талабы да катталган. Ошондой эле, план чегинде акциздик чендердин жогорулашынан улам тамеки продукциясына баанын өсүшү да жылдын башталышында инфляциянын жогорулашына таасирин тийгизген. 2020-жылдын июнь айында жылдык инфляция көрсөткүчү, өтүп жаткан жылдын апрель айында 8,6 пайыз деңгээлине жеткенден кийин, 5,8 пайызга чейин төмөндөгөн. Инфляциянын басаңдашы, негизинен инфляциянын азык-түлүк түзүүчүсүнүн өсүш арымынын басаңдоосунан улам келип чыккан, мында түптөлгөн инфляция динамикасы негизинен Улуттук банктын күтүүлөрүнө дал келген.

Рыноктук инфляция бүтүндөй мезгил ичинде төмөн деңгээлде сакталып, июнь айында 1,6 пайызды түзүү менен негизинен Улуттук банктын максаттуу көрсөткүчү 5-7 пайыз деңгээлинде орун алган. Азык-түлүктөн башка товардык топко жана акы төлөнүүчү кызматтарга баа индекси негизги товардык позициялар боюнча орточо өсүштү сактап турган.

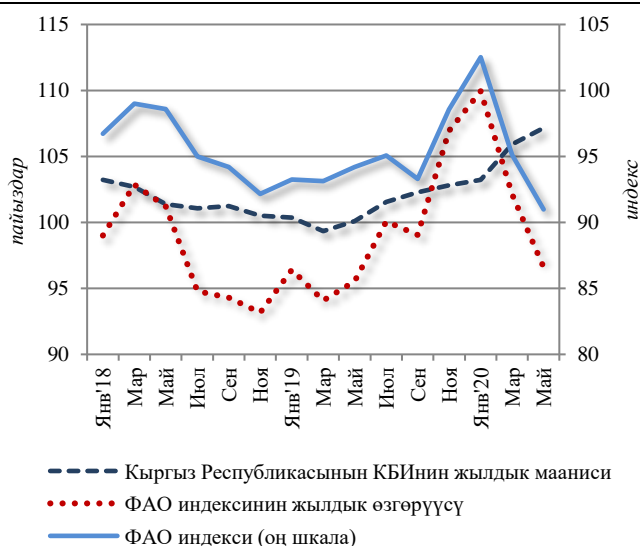
1.1.1-график. Кыргыз Республикасында КБИ (жыл башынан тартып өткөн жылдын тиешелүү мезгилине карата топтолмо)

Булагы: КР УСК

коронавирус инфекциясы пандемиясынын экинчи толкуну боюнча белгилүү бир тобокелдиктер келип чыгышы мүмкүндүгүн, демек, азык-түлүк товарларына баалардын өзгөрүлмөлүүлүгүн белгилеп кетүүгө болот. КБИнин максаттуу көрсөткүчтөрдөн четтеши боюнча кошумча тобокелдик катары аба-ырайы шарттарынын жана Кыргыз Республикасына импорттук сунуштоо шарттарынын таасирин тийгизиши мүмкүндүгү саналат.

1.1.2-график. Кыргыз Республикасында КБИ жана ФАО индексинин динамикасы

Булагы: КР УСК, www.fao.org

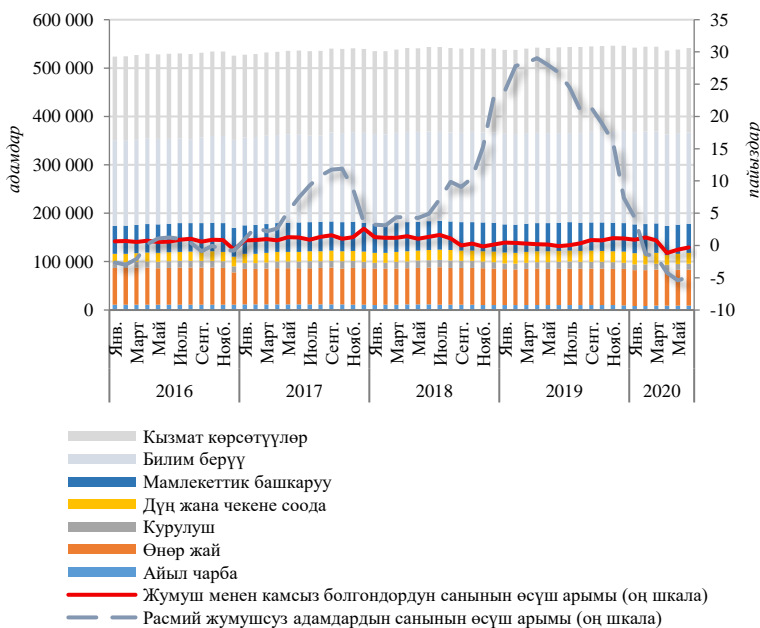
Инфляциянын тездешине азык-түлүк товарларына баалардын жогорулашы негизги алгылыктуу салым кошкон, анткени керектөө куржунунун жарымына жакынын тамак-аш продуктулары ээлейт (45,4 пайыз), кароого алынган мезгил ичинде аларга баа кыйла өзгөрүлмөлүү болгон. Мында, азык-түлүк товарларынан тышкары, керектөө товарларына жана кызмат көрсөтүүлөргө баа динамикасы салыштырмалуу туруктуу сакталып турган жана Улуттук банктын 5-7 пайыз деңгээлиндеги максаттуу көрсөткүч чегинде орун алган. 2020-жылдын биринчи жарымында айкын түптөлгөн КБИ динамикасын эске алганда, 2020-жылдын экинчи жарымында

Дүйнөлүк азык-түлүк рынокторундагы баалардын өзгөрүшүнүн индикатору катары саналган ФАО азык-түлүк бааларынын индекси 2020-жылдын биринчи жарымында 2019-жылдагы ушул эле мезгилге караганда төмөн түптөлгөн. Запас туруктуу болгондуктан жана COVID-19 пандемиясынан улам экономиканын төмөндөшүнөн суроо-талаптын басаңдашынын натыйжасында, азык-түлүк чийки зат товарларына дүйнөлүк баанын төмөндөшү уланган. Кароого алынган мезгилде канттан тышкары бардык товардык чакан индекстерге баалар төмөндөгөн.

Дүйнөлүк азык-түлүк рыногу тарабынан Кыргыз Республикасына карата кандайдыр бир инфляциялык тобокелдиктер байкалган эмес.

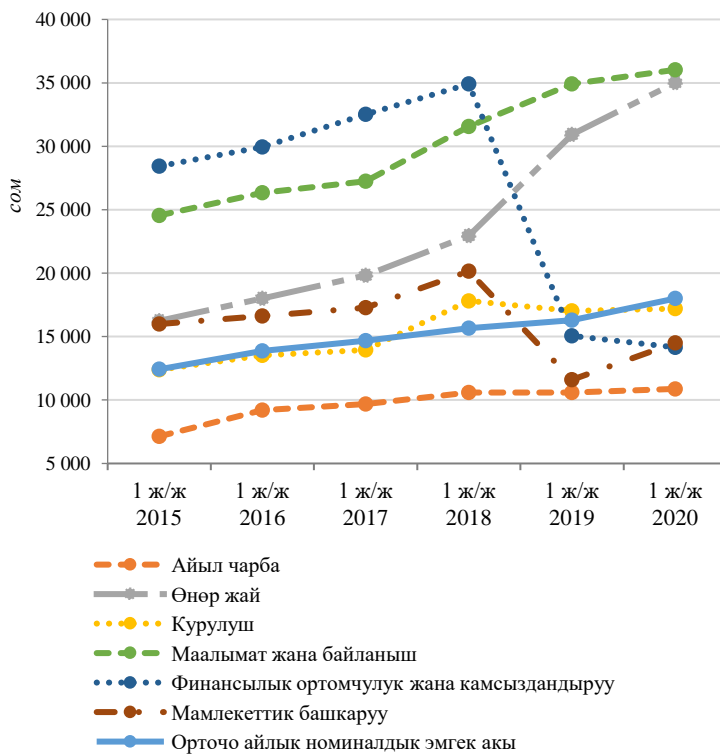
Эмгек рыногу жана эмгек акы

1.1.3-график. Расмий иштегендердин жана жумушсуздардын саны

Булагы: КР УСК

1.1.4-график. Ишканалардын жана уюмдардын кызматкерлеринин экономикалык иш түрү боюнча ай ичиндеги орточо номиналдык эмгек акысы

Булагы: КР УСК

¹ Чакан ишканаларды эске албаганда.

Кыргыз Республикасынын Эмгек жана социалдык өнүктүрүү министрлигинин маалыматына ылайык, жумуш менен камсыздоо боюнча мамлекеттик органдарда жумуш издеп катталгандардын саны 2020-жылдын 1-июлуна карата 100,2 миң адамды түзгөн, бул өткөн жылдын ушул эле күнүнө салыштырганда 2,1 пайызга аз. 2020-жылдын 1-июлуна карата катталган жумушсуздардын саны 78,6 миң адам чегинде түптөлгөн, бул 2019-жылдын ушул эле көрсөткүчүнө салыштырганда 4,9 пайызга аз. Катталган жумушсуздук деңгээли экономикалык жигердүү калктын 3,1 пайызын түзгөн.

Эмгекке жөндөмдүү калк иштеген негизги секторлор¹ катары билим берүү (34,8 пайыз), кызмат көрсөтүүлөр (32,1 пайыз) жана өнөр жай (13,7 пайыз) белгиленген. Акыркы үч жыл ичинде жумуш менен камсыз болгон калктын саны жалпысынан анчалык деле өзгөргөн жок деп белгилөөгө болот.

Кароого алынып жаткан мезгил ичинде Кыргыз Республикасында эмгек акынын ар тараптуу өсүш динамикасы байкалган. 2020-жылдын биринчи жарым жылдыгынын жыйынтыгы боюнча бир кызматкердин ай ичиндеги орточо номиналдык эмгек акысы¹ 18,0 миң сомду түзүү менен 2019-жылдагы тиешелүү көрсөткүчкө салыштырганда 10,5 пайызга өскөн. Ай ичинде орточо эмгек акынын өсүш арымынын жогорулоосу билим берүү (25,1 пайыз), мейманкана

жана тойкана (17,9 пайыз) жана суу менен камсыздоо, тазалоо, калдыктарды иштетүү жана кайра иштетүү үчүн чийки зат алуу (17,3 пайыз) чөйрөлөрүндө белгиленген. 2020-жылдын алты айы ичинде реалдуу эмгек акы 2019-жылдын тиешелүү мезгилине салыштырганда 4,4 пайызга (2019-жылдын январь-июнь айларында өсүш 4,3 пайызды түзгөн) өскөн.

Мамлекеттик бюджет

COVID-19 коронавирус инфекциясынын тарап кетишинен улам алгылыксыз натыйжаларды жеңилдетүү максатында, Кыргыз Республикасынын Өкмөтү инфекциянын тарап кетишине бөгөт коюу үчүн саламаттыкты сактоо, укук коргоо органдары чөйрөсүндө чараларды, ошондой эле өзгөчө муктаж болгон жарандарга колдоо көрсөтүү үчүн социалдык коргоо жагында кошумча чыгашаларды караштыруу менен өзгөчө шарттарда керектелүүчү бюджет түзгөн. Экономиканын өсүш арымынын төмөндөшүнүн алкагында салыктык түшүүлөрдүн төмөндөшү артыкчылыктуу болуп саналбаган чыгашаларды, атап айтканда бюджеттин эсебинен каржылануучу министрликтердин жана ведомстволордун капиталдык чыгашаларын кыскартууну шарттаган.

2020-жылдын биринчи жарымынын жыйынтыгы боюнча мамлекеттик бюджет тартыштыгы 16,6 млрд сомду же ИДӨгө карата 7,3 пайызды түзгөн. 2019-жылдын ушул эле мезгилине салыштырганда мамлекеттик бюджет кирешеси 16,7 пайызга же 12,1 млрд сомго төмөндөп, 60,3 млрд сомду же ИДӨгө карата 26,4 пайыз чегинде калыптанган, ал эми чыгашалар 8,4 пайызга же 5,4 млрд сомго жогорулап, 69,8 млрд сомду же ИДӨгө карата 30,6 пайызды түзгөн. Финансылык эмес активдерди сатып алуу боюнча операцияларга бюджеттик каражаттардын таза агымы 2019-жылдын ушул эле мезгилине салыштырганда 7,9 пайызга же 606,5 млн сомго азайып, 7,1 млрд сомду же ИДӨгө карата 3,1 пайызды түзгөн.

Кароого алынган мезгилдин жыйынтыгында мамлекеттик карыз 362,8 млрд сомду же 4,8 млрд АКШ долларын түзүү менен өткөн жылдын акырына салыштырганда 13,6 пайызга өскөн. Жалпы карыз түзүмүндө ички карыздын кыскаруусу жана тышкы карыздын жогорулоосу белгиленген, бул коронавирус инфекциясына каршы чара көрүү, экономикага колдоо көрсөтүү жана бюджет тартыштыгынын ордун жабуу максатында алынган кредиттер түрүндө эл аралык финансылык уюмдардан алынган финансылык жардамдан улам шартталган.

1.1.2-таблица. Кыргыз Республикасынын мамлекеттик бюджетинин негизги параметрлери

	2019-ж.		2020-ж.	
	январь-июнь		январь-июнь	
	млрд сом	ИДӨгө карата %	млрд сом	ИДӨгө карата %
Жалпы кирешелер (финансылык эмес активдерди сатууну кошо алганда)	72,5	30,9	60,3	26,4
анын ичинде: операциялык иштен кирешелер	72,4	30,9	60,3	26,4
финансылык эмес активдерди сатуу	0,0	0,0	0,0	0,0
Жалпы чыгашалар (финансылык эмес активдерди сатып алууну кошо алганда)	72,1	30,7	76,9	33,7
анын ичинде: операциялык иштен чыгашалар	64,4	27,4	69,8	30,6
финансылык эмес активдерди сатып алуу	7,7	3,3	7,1	3,1
Тартыштык (-) / Профицит (+)	0,3	0,1	-16,6	-7,3
Баштапкы тартыштык (-) / профицит (+)	4,2	1,8	-12,4	-5,4
Бюджетти каржылоо	6,7	2,8	27,9	12,2
Тышкы каржылоо	-2,6	-1,1	20,3	8,9
Ички каржылоо	9,2	3,9	7,7	3,4

Булагы: КР ФМ

Макроэкономикалык тобокелдиктер

Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнүн 2020-жылдын март айынын экинчи жарымынан тартып коронавирус инфекциясынын тарап кетишине бөгөт коюу боюнча катуулатылган чектөө чаралары экономикалык өсүш арымынын кескин төмөндөшүн шарттаган. COVID-19 пандемиясынын экинчи толкунунан улам макроэкономикалык тобокелдиктер 2020-жылдын экинчи жарымында да сакталып турат. Мындан тышкары, 2020-жылдын октябрь айындагы парламенттик шайлоодон кийин өлкөдө орун алган туруксуз саясий жагдайга байланыштуу тобокелдиктер да келип чыгууда.

Өтүп жаткан жылдын башталышында баалар тез арымда өскөндүгүнө карабастан, 2020-жылдын июнь айында өсүш арымы басаңдаган, бул негизинен, азык-түлүк товарларынын өсүш арымы жана ички суроо-талаптын басаңдагандыгына байланыштуу болгон. Калктын айкын акчалай киреше алуу динамикасынын басаңдашы жана дүйнөлүк азык-түлүк товарларына баалардын орточо жогорулоосу 2020-жылдын акырында инфляциянын орточо өсүшүнө түрткү бериши ыктымалдыгы күтүлүүдө. Бүтүндөй алганда, учурда инфляциянын өнүгүү тенденциясын эске алуу менен Улуттук банк 2020-жылы орточо алынган жылдык инфляция көрсөткүчү 5,0-7,0 пайыз чегинде максаттуу көрсөткүчтүн жогору чегине жакын деңгээлге жетиши мүмкүндүгү күтүлүп жаткандыгын билдирген.

Мамлекеттик бюджет тартыштыгынын артышы, өлкөдө коронавирус инфекциясынын кайрадан жандануу тобокелдиктери жана соода боюнча өнөктөш өлкөлөрдө экономикалык жигердүүлүктүн жай калыбына келүүсү республикада экономикалык өсүштүн кыйла жай жана бирдей эмес калыбына келүү тобокелдигин жана келерки жылдарда инфляциянын күч алышын шартташы ыктымал. 2020-жылдын биринчи жарымында мамлекеттик бюджет тартыштыгын каржылоо тышкы карыз алышуулардын эсебинен жүргүзүлгөн, бул келечекте мамлекеттик карыз туруктуулугуна терс таасирин тийгизиши ыктымал.

1.2. Финансы секторунун түзүмү

Кыргыз Республикасынын финансы секторунун институционалдык түзүмүн коммерциялык банктар жана башка финансылык институттар түзөт.

1.2.1-таблица. Финансы секторунун институционалдык түзүмү
(финансылык институттардын саны)

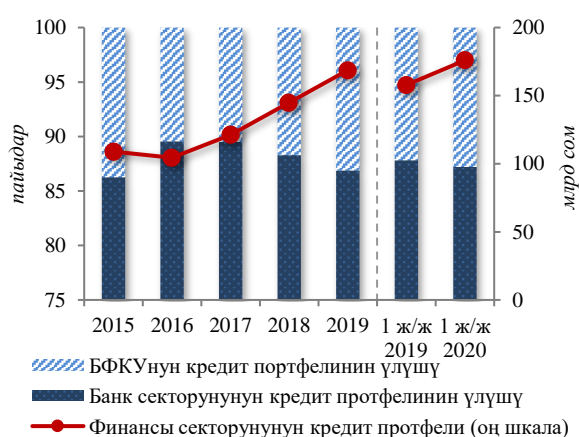
Финансы институттары	2015	2016	2017	2018	2019	1 ж/ж 2019	1 ж/ж 2020
Коммерциялык банктар	24	25	25	25	24	25	23
Башка финансылык компаниялар, анын ичинде:	656	704	688	695	667	679	657
Банктык эмес финансы-кредит уюмдары (БФКУ), анын ичинде:	627	673	657	664	636	648	626
Микрофинансылык уюмдар, анын ичинде:	172	162	150	142	137	139	134
микрокредиттик компаниялар	109	103	96	95	89	92	87
микрокредиттик агенттиктер	57	53	47	39	39	39	38
микрофинансылык компаниялар	6	6	7	8	9	8	9
“КСКК” ААКсы	1	1	1	1	1	1	1
Кредиттик бюролору	-	-	-	2	2	2	2
Кредиттик союздар	125	116	110	106	95	96	93
Алмашуу бюролору	329	394	396	413	401	410	396
Камсыздандыруу компаниялары	17	19	19	19	19	19	19
Инвестициялык фонддор	9	9	9	9	9	9	9
Фондулук биржалар	1	1	1	1	1	1	1
Пенсиялык фонддор	2	2	2	2	2	2	2

Булагы: Коммерциялык банктар, БФКУ, КР УСК

Кароого алынып жаткан жарым жылдыктын акырында банктардын жана БФКУлардын активдери 294,5 млрд сомду же ИДӨгө карата 49,7 пайызды түзгөн.

Финансы секторунун чогуу алгандагы кредит портфели 175,9 млрд сомду же ИДӨгө карата 29,7 пайызды түзгөн. Финансы секторунун кредит портфелинде банк секторунун кредиттеринин үлүшү 0,6 п.п. азайган жана отчеттук жылдын биринчи жарым жылдыгынын акырына карата 87,2 пайыз чегинде катталган (1.2.1-график).

1.2.1-график. Кредит портфелинин түзүмү

Булагы: КБ жана БФКУ

1.2.2-график. Финансы секторунун кредит портфелинин тармактык түзүмү

Булагы: КБ жана БФКУ

Финансы секторунун кредит портфелинин тармактык түзүмүндө мурдагыдай эле соода (банктар) жана айыл чарба (БФКУ) чөйрөлөрүндө кредиттердин жогору деңгээлде концентрацияланышы белгиленген. Финансы секторунун кредит портфелинин чогуу алгандагы үлүшү экономиканын көрсөтүлгөн тармактарында кароого алынып жаткан жылдын биринчи жарым жылдыгынын акырына карата кредиттердин жалпы көлөмүндө 44,5 пайызга жеткен жана 78,2 млрд сомду түзгөн (1.2.2-график).

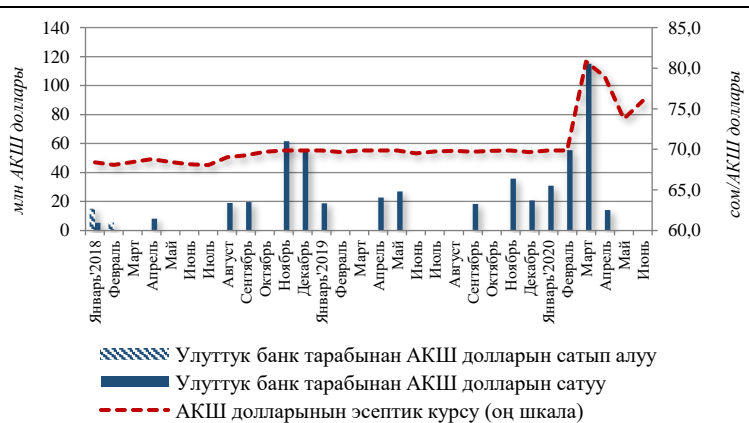
1.3. Финансы рынокторунун абалы

2020-жылдын биринчи жарым жылдыгында ички валюта рыногунда алмашуу курсунун динамикасы дүйнөлүк финансы жана чийки зат рынокторунда экономикалык жагдайдын өзгөрүүсүнүн жана жогору волатилдүүлүктүн таасири астында калыптанган. Улуттук банк, өзгөрүмөлүү алмашуу курсун эске алуу менен алмашуу курсунун кескин өзгөрүүсүн жөнгө салуу максатында гана валюта интервенцияларын жүргүзгөн. Акча рыногунда бүтүмдөрдүн көлөмү 2019-жылдын тиешелүү мезгилине салыштырганда төмөрүрөөк болгон. Мамлекеттик баалуу кагаздар рыногунда катышуучулардын жигердүүлүгү бир аз басандаган. Улуттук банктын ноталар рыногунда, тескерисинче, катышуучулардын жигердүүлүгү күч алгандыгы байкалган.

1.3.1. Валюта жана акча рынокторунун абалы

Валюта рыногу

1.3.1.1-график. АКШ доллары рыногунда Улуттук банктын интервенцияларынын динамикасы

Булагы: Улуттук банк

Кароого алынган мезгилде АКШ долларынын курсунун өсүшүнө Кыргыз Республикасында эле эмес, көптөгөн өлкөлөрдө АКШ ФРС тарабынан жүргүзүлгөн акча-кредит саясаты, коронавирус инфекция пандемиясынан улам дүйнөдө тышкы экономикалык шарттардын өзгөрүшү жана геосаясий тобокелдиктер сыяктуу глобалдуу экономиканын факторлору таасирин тийгизди. Кыргыз Республикасы регионалдык соода-экономика мамилелерине терең

интеграциялангандыктан, кескин өзгөрүүлөргө биринчилерден болуп ички валюта рыногу таасирин тийгизген. Жыйынтыгында, дүйнөлүк финансы рыногундагы волатилдүүлүк, реэкспорттук операциялар жана акча которуулардан валюта агымынын төмөндөөсү объективдүү экономикалык факторлордон болгон, алар 2020-жылдын март-апрель айында сомдун төмөндөшүн шарттаган (1 АКШ доллары үчүн эң жогорку баа 84,8988 сом). Коронавирус инфекциясынын жайылышына бөгөт коюу максатында кабыл алынган чектөө чаралары алынгандан кийин айрым иш жигердүүлүгүнүн калыбына келишине жана тобокелдиктерди азайтууга жараша, сомго карата АКШ долларынын курсу биринчи жарым жылдыктын акырына 1 АКШ доллары үчүн 73-76 сом диапазонунда белгиленген (мезгилдин башталышында 1 АКШ доллары 69,5117 сомду түзгөн).

Улуттук банк алмашуу курсунун олуттуу өзгөрүүсүнө жол бербөө үчүн отчеттук жылдын биринчи жарымында чет өлкө валютасын сатуу боюнча валюта интервенцияларын жүргүзгөн. Улуттук банк чет өлкө валюталарын сатып алуу боюнча интервенцияларды жүргүзгөн эмес.

Дүйнөдө иш жигердүүлүгү кыскаргандыктан валюта рыногунун катышуучуларынын чет өлкө валюталарын сатып алуу жана сатуу боюнча операцияларынын жалпы көлөмү (резидент эместер менен операцияларды эске алганда) 2019-жылдын ушул эле мезгилине салыштырмалуу 16,2 пайызга азайган (сом эквивалентинде 371,9 млрд сомго чейин). Мындан тышкары, бардык чет өлкө валюталары боюнча операциялардын көлөмү азайгандыгы байкалган.

Валюта операцияларынын олуттуу бөлүгү (90,9 пайызы) нац сегментте жана айрыкча алмашуу бюролорунда жүргүзүлгөн. Валюта рыногунун нац эмес сегментинде АКШ долларында жүргүзүлүүчү операциялардын көлөмү жогорулагандыгы, ал эми калган валюталар боюнча азайгандыгы байкалган.

Акча рыногу

Өлкөнүн акча рыногу катышуучуларга ликвиддүүлүктү натыйжалуу тескөө мүмкүнчүлүгүн берүү, ошондой эле өз акча ресурстарын инвестициялоонун эсебинен киреше алуу үчүн кредиторлорду инструменттер менен камсыз кылуу менен финансы рынокторун натыйжалуу бөлүштүрүү боюнча функцияларды аткарууну уланткан. 2020-жылдын биринчи жарым жылдыгында банктар аралык кредит рыногунда жигердүүлүк салыштырмалуу жогору деңгээлде сакталып турган, ал эми пайыздык чен 2017, 2018 жана 2019-жылга караганда жогору белгиленген. Акча рыногундагы пайыздык чен капитал рыногунда аларды түзүүнүн бирден-бир факторлорунан болгон.

Кароого алынып жаткан мезгил ичинде банктар аралык кредит рыногунда бүтүмдөр көлөмү 16,2 млрд сомду түзгөн, бул 2019-жылдагы тиешелүү мезгилге караганда 44,2 пайызга төмөн, бирок акыркы жылдардын башка жарым жылдыктарына салыштырганда жогору көрсөткүч болуп саналат. Кароого алынып жаткан мезгил ичинде улуттук жана чет өлкө валютасында стандарттуу бүтүмдөр жүргүзүлгөн эмес, ошондуктан банктар аралык рыноктун басымдуу бөлүгүн репо-операциялар түзгөн. Банктар аралык рынокто орточо алынган чен 2019-жылдын биринчи жарым жылдыгындагы 2,64 пайыздан олуттуу көбөйүү менен 3,70 пайызды түзгөн. Чендердин өзгөрүлмөлүүлүгү жалпысынан анча жогору болгон эмес жана 2019-жылдагы деңгээлде катталган. Орточо алынган мөөнөттөр 2019-жылдын биринчи жарым жылдыгындагы 3,3 күн байкоого алынып жаткан мезгилде 6,9 күнгө чейин жогорулаган.

Улуттук банк тарабынан банктардын кыска мөөнөттүү ликвиддүүлүгүн колдоо үчүн сунушталган “овернайт” кредиттеринин көлөмү 2020-жылдын биринчи жарым жылдыгында 3 533,7 млн сомду (2019-жылдын тиешелүү мезгилине караганда 26 эсе көп) түзгөн. Коммерциялык банктардын каражаттарын “овернайт” депозиттерине жайгаштыруу көлөмү 615,3 млрд сомду (2019-жылдын тиешелүү мезгилиндеги көрсөткүчкө салыштырганда +43,8 пайыз) түзгөн.

1.3.2. Баалуу кагаздар рыногунун абалы

Кароого алынган мезгил аралыгында ички рынокто Кыргыз Республикасынын Финансы министрлиги республикалык бюджет тартыштыгын каржылоо жана мамлекеттик карызды кайра каржылоо максатында карыз алууну уланткан. Ведомство тарабынан 3, 6 жана 12 айлык МКВ жана 2, 3, 5 жана 7 жылдык МКО сунушталган. Мамлекеттик баалуу кагаздарды сунуштоонун жалпы көлөмү отчеттук мезгил ичинде өткөн жылдын ушундай эле көрсөткүчүнө салыштырганда 7,6 млрд сомду түзүү менен 18,3 пайызга кыскарган. Карыз алышуу түзүмүндө МКО сунуштоо көлөмү МКВ сунуштоо көлөмүнө караганда басымдуулук кылган (МКО көлөмү 82,2 пайызды, МКВ 17,8 пайызды түзгөн).

Отчеттук мезгилде МКВны сунуштоо көлөмү бир аз төмөндөп, 1,4 млрд сомду түзгөн. Буга карабай, аталган рыноктогу катышуучулардын жигердүүлүгү өткөн жылдын ушул эле мезгилинен айырмаланып, жүгүртүү мөөнөтү 3 жана 6 айлык МКВларды жайгаштырууну жандандыруунун алкагында өскөн. 3 жана 6 айлык МКВлар кароого алынган мезгилдин январь айында гана сунушталган, ал эми 12 айлык баалуу кагаздар калган айларда сунушталган. 2020-жылдын биринчи жарым жылдыгында аукциондук негизде келип чыккан 12 айлык баалуу кагаздарда чендердин көбөйүүсүнүн алкагында 5,8 пайызга (+1,1 п.п.) чейин МКВ ченинин өсүшү байкалган. МКВ сатуунун жалпы көлөмү 1,9 млрд сомду (+51,6 пайыз) түзгөн, ал эми суроо-талап 1,0 млрд сом чегинде белгиленген эле (өткөн жылдын ушул эле көрсөткүчүнө салыштырганда +57,6 пайыз).

Жүгүртүүдөгү МКВ көлөмү жыл башынан тартып 76,3 пайызга, 2020-жылдын июнунун акырына карата 973,9 млн сомго чейин кыскарган.

МКО рыногунда айрым чендердин өсүшүн эске албаганда, аукциондордун бардык параметрлери боюнча көрсөткүчтөрдүн кыскаруусу белгиленген (9,7ден 10,4 пайызга чейин). Алсак, эмитент тарабынан сунушталган МКО көлөмү отчеттук мезгилде 6,3 млрд сомду (-19,9 пайызды) түздү. Мөөнөттөрү боюнча МКО сунуштарынын узартылышы болгону 7 жылдык кагаздар боюнча гана катталган. Аны менен катар, катышуучулардын кыйла жигердүүлүгү 7 жылдык МКО рыногунда да байкалган (жалпы суроо-талаптын 43,2 пайызы), ал эми азыраагы – 3 жылдык МКОдо (10,6 пайызы), ошол эле учурда 2019-жылдын ушул эле мезгилинде 5 жылдык МКОго олуттуу талап катталган. Өткөрүлгөн аукциондордун жыйынтыгы боюнча МКО жайгаштыруунун көлөмү 25,8 пайызга азайып, 4,5 млрд сомду түзгөн. 2020-жылдын биринчи жарым жылдыгынын жыйынтыгы боюнча жүгүртүүдөгү МКО² көлөмү жыл башынан тарта 5,2 пайызга өсүп, 45,1 млрд сомду түзгөн. Институционалдык инвесторлор, мурдагыдай эле, МКО негизги ээлик кылуучулардан болушкан (58,0 пайызы). Чет өлкө валютасында номинацияланган МКО портфели, жыл башынан тарта өзгөргөн жок (49,4 млн АКШ доллары).

Экинчилик рынокто мамлекеттик баалуу кагаздар рыногунун катышуучулары МКОну сатып алуу/сатуу операцияларын 253,7 млн сомго жүргүзүшкөн. Экинчилик рынокто МКВ менен операциялар жүргүзүлгөн эмес.

Тышкы чөйрөнүн өнүгүү өбөлгөлөрүн жана келип чыккан ички шарттарды көңүлгө алуу менен, Улуттук банктын нота рыногунда катышуучулардын жигердүүлүгү артты, анын ичинде сунуштардын, суроо-талаптардын жана сатуулардын орточо аукциондук көрсөткүчтөрүнүн өсүшү белгиленген. Отчеттук мезгил ичинде катышуучулар тарабынан 7, 14, 28, 91 күндүк ноталарга талап күчөгөндүгү байкалган (өткөн жылдын ушул эле мезгилинде 182 күндүк ноталарга дагы суроо-талап болгон). 2020-жылдын биринчи жарым жылдыгында коммерциялык банктардын 91 күндүк ноталарга инвестициялык кызыгуусу банк тутумунда кыска мөөнөттүү ашыкча ликвиддүүлүктүн басымдуу болгондугуна карабай олуттуу түрдө кыскарган. Мында аталган төмөндөө Улуттук банктын кыска мөөнөттүү ноталарга суроо-талаптын өсүшү менен компенсацияланган. Аталган активдин дээрлик бардык мөөнөттүүлүгү боюнча кирешелүүлүгү арткандыгы байкалган.

Алсак, Улуттук банктын ноталарына суроо-талаптын жалпы көлөмү отчеттук мезгил ичинде 140,5 млрд сомго чейин, 2,1 эсеге өскөн, ал эми 2019-жылдын ушул эле мезгилинде сунуштоо көлөмү 2,0 эсеге өскөн (147,9 млрд сомго чейин). Улуттук банктын ноталарын жайгаштыруу боюнча аукциондордун жыйынтыгы боюнча аталган активдин сатуу көлөмү 130,6 млрд сомду (+2,1 эсеге) түзгөн, анда негизги үлүш 7 күндүк ноталарга туура келген. Жыйынтыгында, Улуттук банктын ноталар портфелинин жүгүртүүдөгү жалпы көлөмү 2020-жылдын башында 59,3 пайызга, 12,8 млрд сомго чейин өскөн.

² Чет өлкө валютасында номинирленген МКОну эсепке алуусуз.

1.4. Кыймылсыз мүлк рыногу

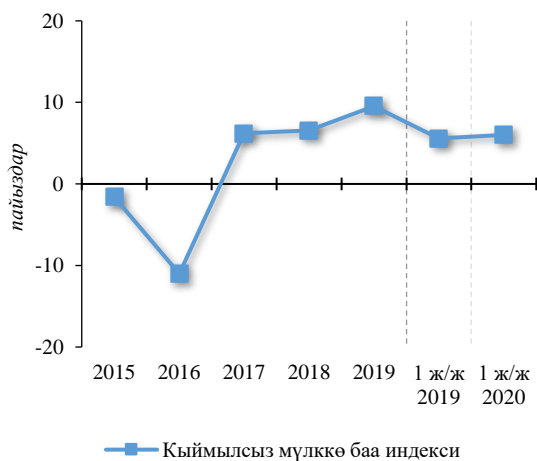
Кыргыз Республикасынын кыймылсыз мүлк рыногунда 2020-жылдын биринчи жарым жылдыгынын жыйынтыгы боюнча 2019-жылдын биринчи жарым жылдыгына салыштырмалуу жеке турак үйлөргө жана квартираларга баа жогорулагандыктан кыймылсыз мүлккө баа индексинин өсүшү³ байкалган.

Ошондой эле, орточо эмгек акынын деңгээли жогорулагандыгы белгиленген, ал турак жайдын жеткиликтүүлүк индексине жагымдуу таасирин тийгизген.

Кыймылсыз мүлк рыногу боюнча финансы сектору үчүн тобокелдиктер орточо деңгээлде калууда, бул банктардын жалпы кредит портфелинде ипотекалык кредиттердин⁴ үлүшүнүн жогору болбошу менен шартталган.

Кароого алынып жаткан мезгилдин жыйынтыгы боюнча Кыргыз Республикасында турак жайга баа индексинин 5,6 пайыздан 6,0 пайызга чейин, ошондой эле турак үйлөргө базистик индекстин 98,1 пайыздан 110,0 пайызга чейин өсүшү катталган, бул 2019-жылдын биринчи жарым жылдыгына салыштырганда жеке турак жайларга баалардын 6,1 пайызга жана квартираларга баанын 6,0 пайызга жогорулашына байланыштуу

1.4.1-график. Турак жай кыймылсыз мүлк рыногунда баа индексинин өсүш арымы

Булагы: Мамкаттоо

1.4.2-график. Турак жай кыймылсыз мүлк рыногунда базистик баа индексинин өсүш арымы⁵

Булагы: Мамкаттоо, Улуттук банк

2020-жылдын 30-июнуна карата абал боюнча Ош шаарында 1 чарчы метр турак жайдын (батир) орточо баасы өткөн жылдын тиешелүү мезгилине салыштырганда 9,6 пайызга (36,4 миң сомго чейин), Бишкек шаарында – 4,7 пайызга (53,1 миң сомго) чейин жогорулаган. Ош шаарында жеке турак үйлөрдүн 1 чарчы метри үчүн орточо баа 29,4 пайызга

³ Кыймылсыз мүлккө баа индексин аныктоодо Ласпейрес индекси ыкмасы колдонулган.

Жалпы алганда Ласпейрес индекси төмөнкүчө аныкталат:

$$L = (\sum_{i=1}^K QoiPti / \sum_{i=1}^K QoiPoi) * 100,$$

мында

K = кыймылсыз мүлктүн түрлөрүнүн саны;

Qoi = базистик мезгилде i түрүндөгү кыймылсыз мүлк объекттеринин саны;

Poi = базистик мезгилде i түрүндөгү кыймылсыз мүлк объектисинин баасы;

Pti = каралып жаткан мезгилде i түрүндөгү кыймылсыз мүлк объектисинин баасы.

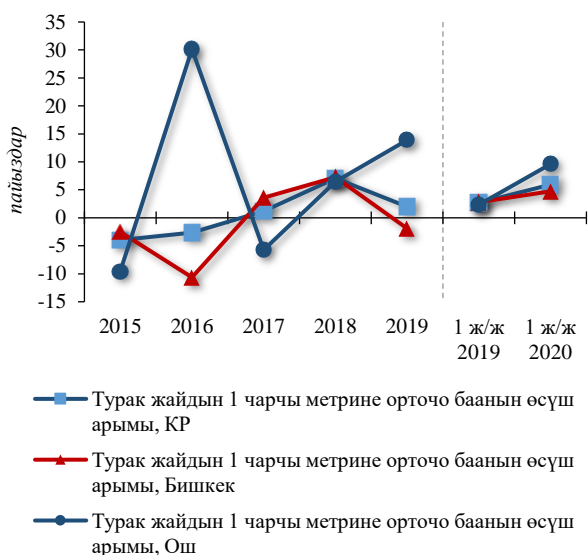
⁴ Азыркы учурда Кыргыз Республикасынын шарттарында ипотекалык кредит деген түшүнүк, эрежедегидей эле, кыймылсыз мүлккө менчик укугун күрөөгө коюу менен берилген узак мөөнөттүү кредитти билдирет.

⁵ Базистик мезгил катары 2010-жыл алынган.

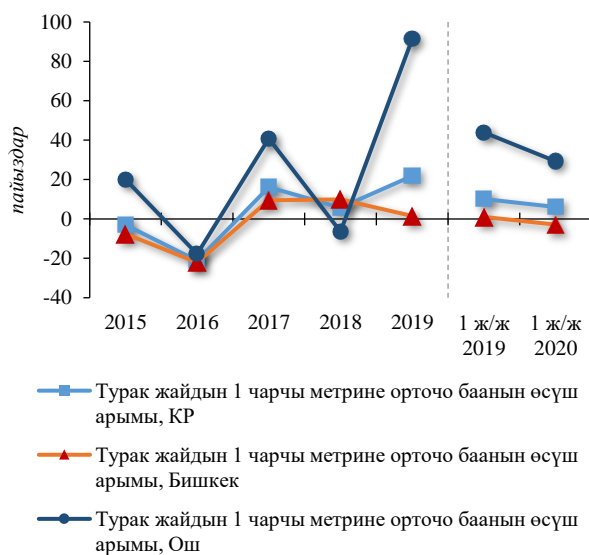
(52,4 миң сомго чейин) жогорулаган, Бишкек шаарында, тескерисинче, 2,8 пайызга (53,1 миң сомго) төмөндөгөн.

Отчеттук мезгил ичинде кыймылсыз мүлктү сатып алуу-сатуу боюнча бүтүмдөрдүн саны 30,3 пайызга көбөйүү менен 16 105 түзгөн. Батирлерди сатып алуу-сатуу боюнча бүтүмдөрдүн саны 2018-жылдын тиешелүү мезгилине салыштырганда 31,4 пайызга, үйлөрдү сатып алуу-сатуу 29,0 пайызга кыскарып, тиешелүүлүгүнө жараша 8 896 жана 7 209 бүтүмдү түзгөн.

1.4.3-график. Квартираларга баанын өзгөрүү динамикасы

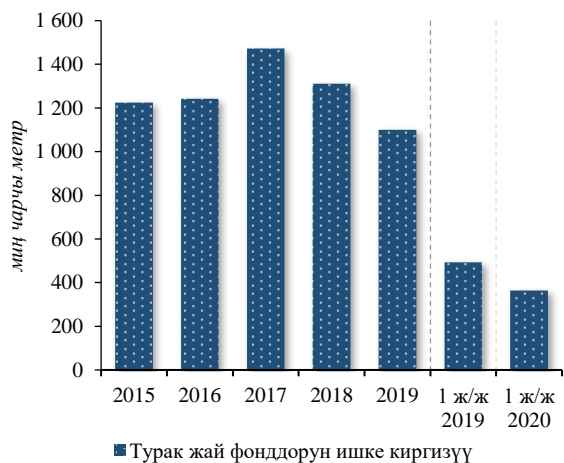
1.4.4-график. Жеке турак үйлөргө баанын өзгөрүү динамикасы

Булагы: Мамкаттоо, КР УСК, Улуттук банк

Булагы: Мамкаттоо, КР УСК, Улуттук банк

1.4.5-график. Турак жайды пайдаланууга берүү жана ипотекага берилген кредиттер динамикасы⁶

Булагы: Мамкаттоо, КР УСК, Улуттук банктын эсептөөлөрү

Турак жай фондунун колдонууга берүү көлөмү азайгандыгы байкалууда. 2020-жылдын биринчи жарым жылдыгынын жыйынтыгы боюнча турак жай фондунун колдонууга берүүнүн жыйынтык көрсөткүчү 2019-жылдын биринчи жарым жылдыгына салыштырганда 26,2 пайызды түзгөн, бул Ысык-Көл жана Чүй областтарын кошпогондо, өлкөнүн бардык региондорунда турак жай фондунун пайдаланууга берүү көлөмү кыскаргандыгына байланыштуу болгон (1.4.1-таблица).

⁶ Бир мезгил ичиндеги маалыматтар.

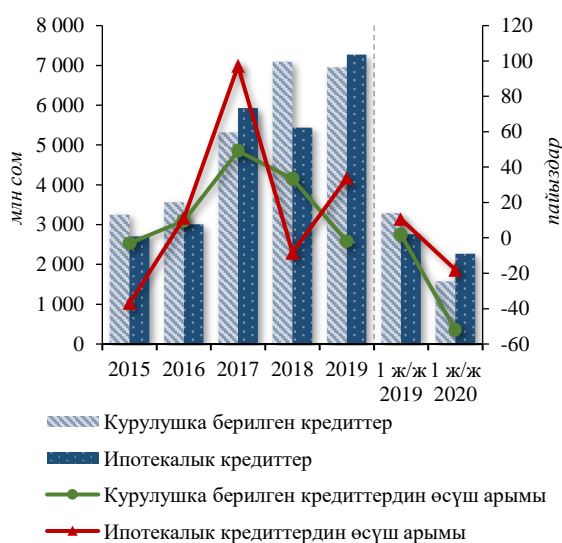
1.4.1-таблица. Пайдаланууга берилген турак жай аянтынын географиялык түзүмү

	1 ж/ж 2019		1 ж/ж 2020	
	Берилүүчү жалпы аянттар, миң чарчы метр	Жалпы аянтынан салыштырма салмагы, %	Берилүүчү жалпы аянттар, миң чарчы метр	Жалпы аянтынан салыштырма салмагы, %
Бишкек шаары жана Чүй областы	154,5	31,4	111,5	30,7
Ош шаары жана Ош областы	114,8	23,3	68,8	18,9
КРнын башка областтары	223,1	45,3	183,0	50,4
Бардыгы болуп	492,4	100,0	363,3	100,0

Булагы: КР УСК

2020-жылдын 30-июнуна карата ипотекалык кредиттерди каржылоого берилген кредиттердин көлөмү 2019-жылдын биринчи жарым жылдыгына салыштырмалуу азайгандыгы белгиленген. Алсак, 2020-жылдын биринчи жарым жылдыгында ипотекага берилген кредиттер 18,0 пайызга кыскарып, 2,3 млрд сомду түзгөн. Улуттук валютада сыяктуу эле, чет өлкө валютасында да берилген кредиттердин көлөмү азайган. Курулушка берилген кредиттердин көлөмү 52,1 пайызга төмөндөп, 1,6 млрд сомду түзгөн. Курулуш секторунда чет өлкө валютасында берилген кредиттердин көлөмүнүн кыскарышы байкалууда.

1.4.6-график. Курулушка жана ипотекага берилген кредиттердин көлөмү⁷

Булагы: Улуттук банк

1.4.7-график. Коммерциялык банктардын кредит портфелинде курулушка жана ипотекага берилген кредиттердин чогуу алгандагы үлүшү⁸

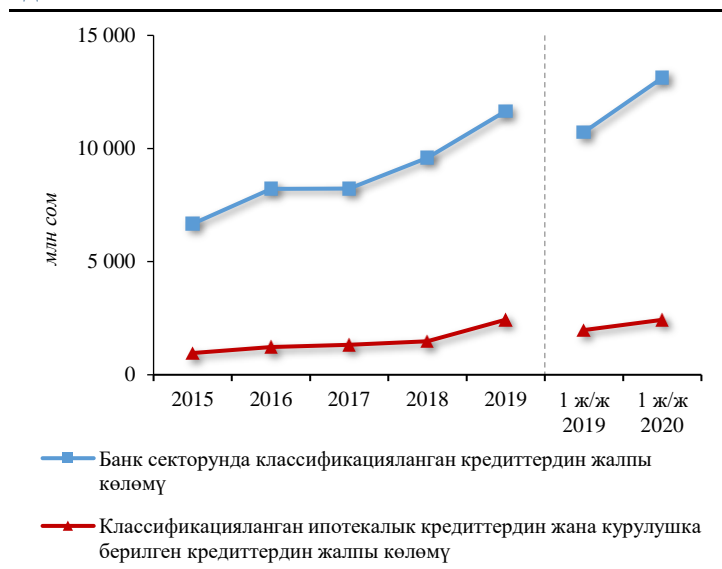
Булагы: Улуттук банк

⁷ Бир мезгилге карата берилген маалыматтар.

⁸ Бир мезгилдин акырына карата берилген маалыматтар.

2020-жылдын биринчи жарым жылдыгынын жыйынтыгы боюнча турак үйлөрдү куруу жана аларды пайдаланууга берүү негизинен калктын каражаттарынын эсебинен жүзөгө ашырылууда (пайдаланууга берилгендердин 98,7 пайызы)⁹.

1.4.8-график. Классификацияланган кредиттердин динамикасы

Булагы: КБ

Мында ипотека жана курулушка чет өлкө валютасындагы классификацияланган кредиттердин көлөмү 18,4 пайызга өсүп, 1 472,6 млн сомду түзгөн.

2020-жылдын 30-июнуна карата коммерциялык банктардын жалпы кредит портфелинде курулуш жана ипотекага кредиттердин үлүшү өзгөрүүсүз калып, 18,8 пайызды түзгөн (1.4.7-график).

Ипотека жана курулушка классификацияланган кредиттердин чогуу алгандагы көлөмү 23,0 пайызга өсүп, 2 425,0 млн сомду түзгөн, ушуга байланыштуу 2020-жылдын биринчи жарым жылдыгы үчүн аталган тармактар боюнча проблемалуу кредиттердин чогуу алгандагы үлүшү 0,1 пайыздык пунктка көбөйүп, банк секторунун проблемалуу кредиттеринин жалпы көлөмүнүн 18,5 пайызын түзгөн (1.4.8-график).

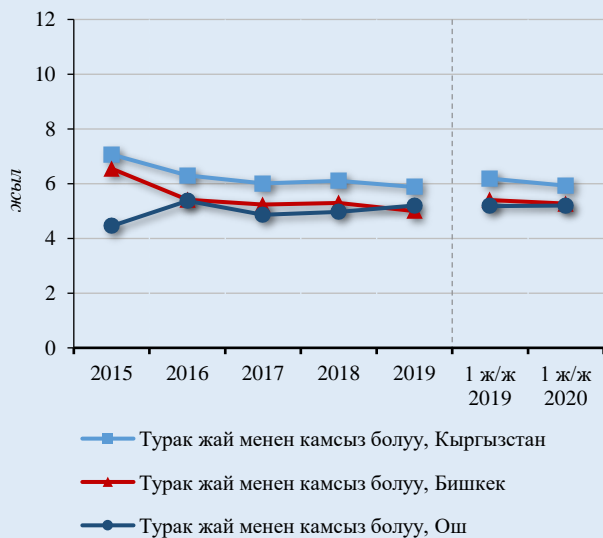
⁹ Кыргыз Республикасынын Улуттук статистика комитетинин “Кыргыз Республикасынын социалдык-экономикалык абалы, 2020-жылдын январь-июнь айлары” басылмасына ылайык.

1-кыстырма. Турак жай менен камсыз болуу индекси

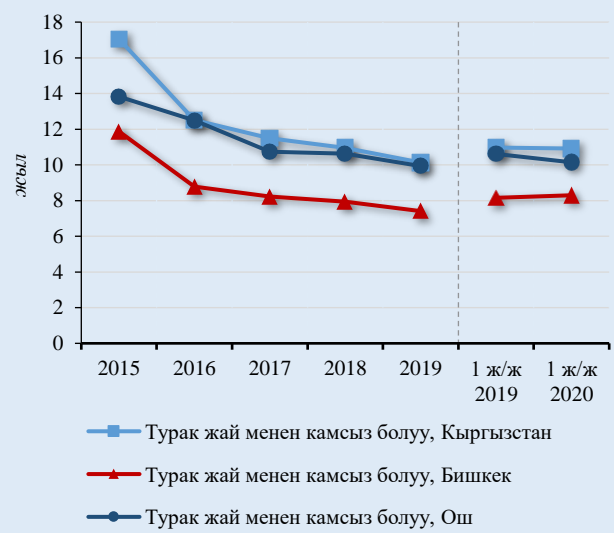
2020-жылдын 30-июнуна карата абал боюнча 2019-жылдын ушул эле күнүнө салыштырганда Кыргыз Республикасында турак жай менен камсыз болуу деңгээли 6,2 жылдан 5,9 жылга чейин төмөндөгөн. Бул орточо айлык номиналдуу эмгек акынын өсүш арымынын (10,5 пайызга өсүш) кыймылсыз мүлккө баалардын өсүш арымынан (6,0 пайызга өсүш) артышы менен шартталган (1-график).

1-график. Минималдуу керектөө бюджетин эске албаганда, турак жай (квартира) менен камсыз болуу индекси

Булагы: КР УСК, Мамкаттоо, Улуттук банк

2-график. Минималдуу керектөө бюджетин эске алганда, турак жай (квартира) менен камсыз болуу индекси

Булагы: КР УСК, Мамкаттоо, Улуттук банк

2020-жылдын биринчи жарым жылдыгынын жыйынтыгы боюнча Кыргыз Республикасында аянты 54 чарчы метр болгон квартира сатып алуу үчүн эки адам киреше тапкан үй-бүлөнүн орточо айлык номиналдык эмгек акыны башка бирдей шарттарда 5,9 жыл бою топтоо зарыл.

2020-жылдын биринчи жарым жылдыгынын жыйынтыгы боюнча Кыргыз Республикасында үч адамдан турган жана 16 515,6 сом (үй-бүлөнүн чогуу алгандагы кирешесинен 42,0 пайыз) өлчөмүндө минималдуу керектөө бюджетти туура келген үй-бүлөгө турак жай сатып алуусу үчүн 10,9 жыл талап кылынат (2-график).

2-кыстырма. Кыймылсыз мүлк рыногунда баанын өзгөрүүсүнүн банк секторуна тийгизген таасирин стресс-тесттен өткөрүү¹⁰

2020-жылдын 30-июнуна карата абал боюнча банктардын кредит портфелинде күрөөгө коюлган кыймылсыз мүлк менен камсыздалган кредиттердин үлүшүнө кредиттердин жалпы санынын 35,1 пайызы туура келген. Күрөөгө коюлган кыймылсыз мүлктүн (күрөөлүк наркы боюнча) көлөмү кредит портфелинин бүтүндөй күрөөлүк камсыздоосунан 77,7 пайызды түзгөн.

Банк сектору үчүн кредиттик тобокелдиктер, күрөөгө коюлган кыймылсыз мүлк наркынын кредит боюнча төлөө калдыгынан төмөн болушу жана карыз алуучунун кредитти андан ары төлөөдөн баш тартуу ыктымалдыгы менен шартталган.

Стресс-тесттен өткөрүү орду жабылбаган ссудалардан улам келип чыгышы мүмкүн болгон жоготууга саны боюнча баа берүүгө, ошондой эле чабал банктарды (банктык топторду) аныктоого багытталган.

1-схема. Кыймылсыз мүлк рыногунда баанын өзгөрүүсүнүн банк секторунда кредиттик тобокелдик деңгээлине тийгизген таасирин стресс-тесттен өткөрүүнүн жыйынтыктары

Сценарий	Банк секторунун потенциалдуу жоготуулары	Ири банктардын потенциалдуу жоготуулары	Капитал шайкештиги ченемин бузуу тобокелдиги
«Мурдатан калыптанган»* (кыймылсыз мүлккө баанын жыл ичинде 23% төмөндөшү)	----	----	1 банк
«Альтернативдүү» (кыймылсыз мүлккө баанын 2 жыл ичинде 40% төмөндөшү)	-6,2 млрд сом	-3,9 млрд сом	4 банк
«Терс» (кыймылсыз мүлккө баанын жыл ичинде 50% төмөндөшү)	-20,1 млрд сом	-11,6 млрд сом	6 банк

* 2008-жылдын жыйынтыгы боюнча Кыргыз Республикасында кыймылсыз мүлккө баанын төмөндөшү 23 пайызды түзгөн.

Стресс-тестке кошумча банктар потенциалдуу түрдө чыгымга дуушар боло баштаган кыймылсыз мүлккө баанын төмөндөөсүнүн чектүү деңгээли аныкталган. Банк сектору кыймылсыз мүлккө баанын 33,5 пайызга, ири банктар – 33,4 пайызга төмөндөөсүндө чыгым тарта баштайт. Банк сектору, ошондой эле ири банктар тарабынан капитал шайкештиги ченемин бузуу тобокелдиги кыймылсыз мүлккө баанын тиешелүүлүгүнө жараша 54,6 жана 49,2 пайызга төмөндөгөн шартта келип чыгат.

Стресс-тест боюнча эсептөөлөрдө банктар күрөөгө коюлган кыймылсыз мүлктү баалоо наркындагы айырма эске алынган эмес, ал күрөөнүн рыноктук наркынын 20 пайызына чейин аз болушу мүмкүн. Ушуну эске алганда, кыймылсыз мүлккө баанын төмөндөшүнүн чектүү мааниси 20 пайызга жогорулашы ыктымал.

¹⁰ Стресс-тест 2020-жылдын 30-июнуна карата абал боюнча коммерциялык банктардын сурамжылоо маалыматтарынын негизинде өткөрүлгөн.

II. БАНК СЕКТОРУ

2020-жылдын биринчи жарым жылдыгынын жыйынтыгы боюнча банк секторунун активдер, кредит портфели жана ресурстук база сыяктуу негизги көрсөткүчтөрүнүн жана финансылык ортомчулук көрсөткүчтөрүнүн 2019-жылдын биринчи жарым жылдыгына салыштырганда өсүшү байкалган.

Банк секторунун системалуу тобокелдиктери отчеттук жылдын жыйынтыгы боюнча орточо катары бааланат. Банк секторунун капитал шайкештигинин жогорку деңгээлине ээ болушу финансылык ортомчулук деңгээлин, иш натыйжалуулугун андан ары жогорулатуу жана келечекте банк секторунун туруктуулугун камсыз кылуу потенциалына ээ экендигин тастыктап турат.

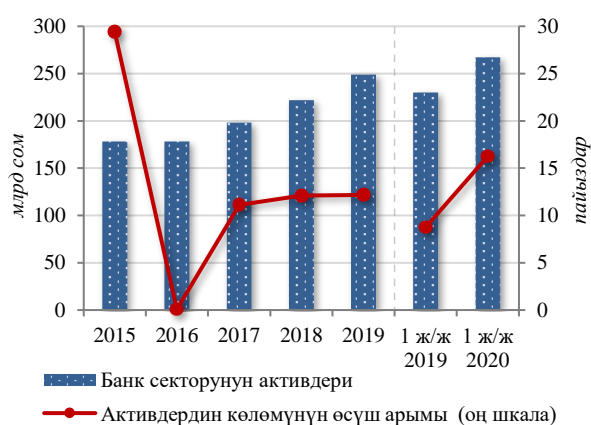
2.1. Банк секторун өнүктүрүүнүн негизги тенденциялары

2020-жылдын 30-июнуна карата абал боюнча¹¹ Кыргыз Республикасынын аймагында 23 коммерциялык банк (Пакистан Улуттук банкынын Бишкектеги филиалын кошо алганда) жана алардын 322 филиалы иштеп турган, анын ичинде 16 банк – чет өлкө капиталын тартуу менен иш алып барган, алардын ичинен 11 банк 50 пайыздан көбүрөөк өлчөмдөгү чет өлкө капиталынын катышуусунда ишкердигин жүргүзгөн. Республиканын бардык банк мекемелери ишинин түрү боюнча универсалдуу болуп саналат.

Активдер

Бүтүндөй алганда, 2020-жылдын биринчи жарым жылдыгынын жыйынтыгы боюнча банк секторунун активдер көлөмүнүн өсүшү белгиленген. Кароого алынып жаткан мезгилдин жыйынтыгы боюнча банк секторунун активдери 2019-жылдын биринчи жарым жылдыгына салыштырганда 16,3 пайызга көбөйүү менен 267,2 млрд сомду түзгөн (2.1.1-график).

2.1.1-график. Банк секторунун активдеринин динамикасы

Булагы: Улуттук банк

Активдердин өсүшү, негизинен төмөнкүлөрдүн көбөйүүсүнүн эсебинен камсыз болгон:

- кредит портфелинин 10,7 пайызга же 14,8 млрд сомго;
- нак акчанын жана корреспонденттик эсептердин 23,1 пайызга же 12,4 млрд сомго.

Кредит портфелинин активдер түзүмүндө салыштырма салмагы 2019-жылдын биринчи жарым жылдыгына салыштырганда 2,9 пайыздык пунктка көбөйүү менен 57,4 пайыз чегинде катталган.

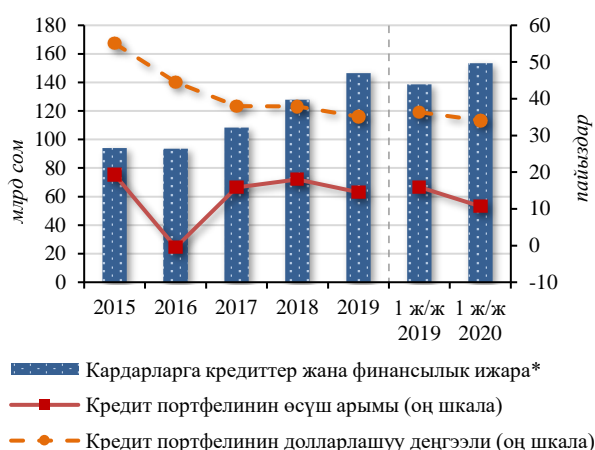
¹¹ Маалыматтар коммерциялык банктардын мезгил-мезгили менен берилүүчү регулятивдик отчетуна (ПРБО) ылайык келтирилген.

Кредит портфели

2020-жылдын биринчи жарымында банктардын кредит портфелинин өсүшү экономиканын бардык тармактары боюнча байкалган.

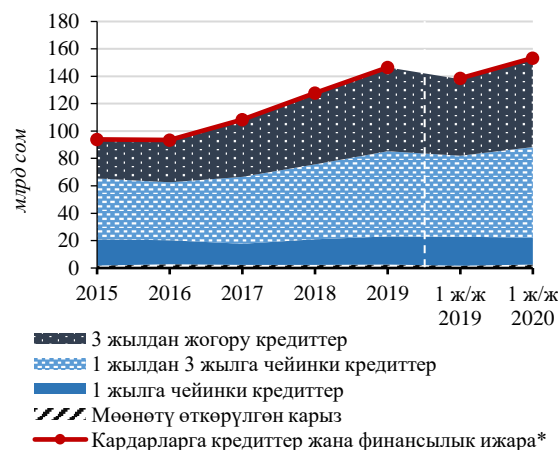
Байкоого алынган мезгилдин жыйынтыгы боюнча банк секторунун кредит портфелинин долларлашуу деңгээли 2019-жылдын ушул эле мезгилине салыштырганда 2,2 пайыздык пунктка азайып, 34,2 пайызды түзгөн (2.1.2-график).

2.1.2-график. Банк секторунун кредит портфелинин динамикасы

*ФКУлардын кредиттерин жана атайы РППУну эске албаганда
Булагы: Улуттук банк

2.1.3-график. Кредит портфелинин мөөнөттүүлүк боюнча түзүмү

*ФКУлардын кредиттерин жана атайы РППУну эске албаганда
Булагы: Улуттук банк

Кредит портфелдин түзүмүндө мөөнөттүүлүгү боюнча негизги үлүш 1 жылдан 3 жылга чейин берилүүчү орто мөөнөттүү кредиттерге – 43,0 пайыз же 65,9 млрд сом жана 3 жылдан ашык мөөнөткө берилүүчү узак мөөнөттүү кредиттерге туура келген – 41,6 пайыз же 63,8 млрд сом (2.1.3-график).

Милдеттенмелер

2020-жылдын биринчи жарым жылдыгынын жыйынтыгы боюнча Кыргыз Республикасынын банк секторунун милдеттенмелери 2019-жылдын тиешелүү мезгилине салыштырганда 17,1 пайызга көбөйүү менен 222,3 млрд сомду түзгөн.

Кароого алынып жаткан мезгилдин жыйынтыгы боюнча жеке адамдардын жана финансылык эмес ишканалардын депозиттери 17,5 пайызга өсүштү көрсөтүп, 153,8 млрд сомду түзгөн (2.1.4-график). Жеке адамдардын жана финансылык эмес ишканалардын банк милдеттенмелеринде депозиттеринин салыштырма салмагы 0,2 пайыздык пунктка бекемдеп, 69,2 пайызды түзгөн.

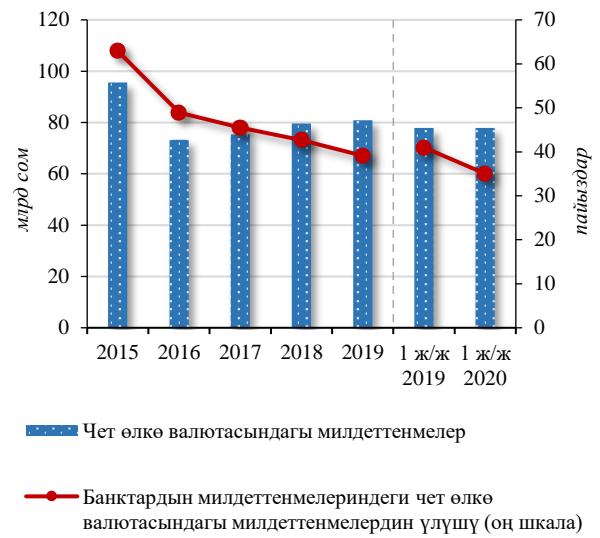
Тартылган каражаттардын жалпы көлөмүндө чет өлкө валютасындагы милдеттенмелердин үлүшү 6,0 пайыздык пунктка азайып, 35,0 пайызды же 77,9 млрд сомду түзгөн (2.1.5-график).

2.1.4-график. Банктардын милдеттенмелеринин ресурстар булактары боюнча түзүмү

Булагы: Улуттук банк

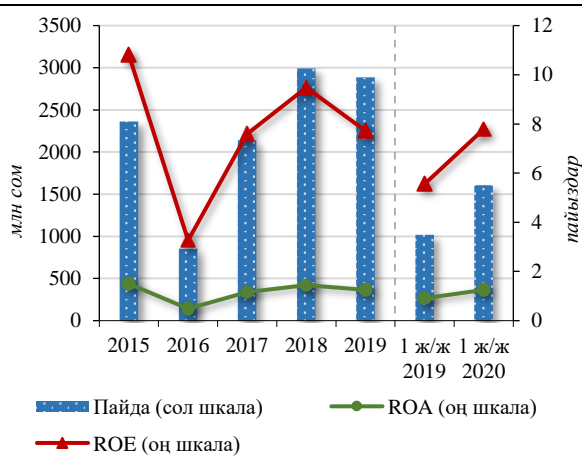
2.1.5-график. Банктардын чет өлкө валютасындагы милдеттенмелери

Булагы: Улуттук банк

Финансылык натыйжалар

2.1.6-график. Банк секторунун рентабелдүүлүк көрсөткүчтөрү

Булагы: Улуттук банк

2020-жылдын биринчи жарым жылдыгынын жыйынтыгы боюнча рентабелдүүлүк көрсөткүчтөрүнүн 2019-жылдын ушул эл көрсөткүчүнө салыштырганда көбөйүүсү белгиленген, бул банк секторунун кирешелүүлүгүнүн өсүшү менен байланыштуу болгон:

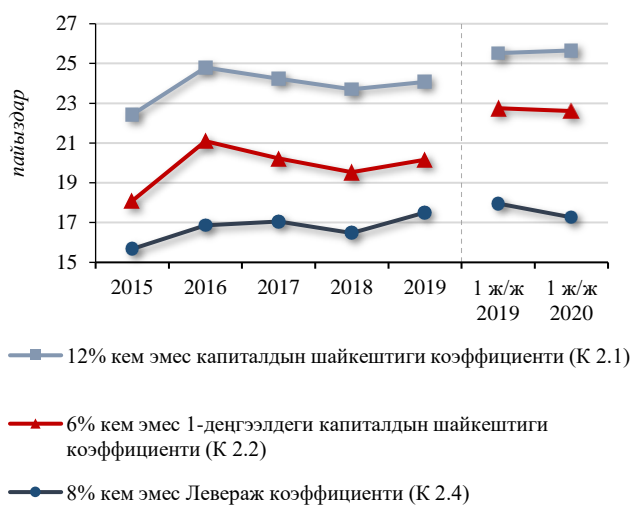
- ROA 1,2 пайызды түзгөн;
- ROE 7,8 пайыз деңгээлде түптөлгөн.

Банк секторунун таза пайдасы 58,0 пайызга өсүп, 1,6 млрд сомду түзгөн (2.1.6-график).

Капитал шайкештиги

Капитал шайкештиги ченеминин минималдуу мааниси 12 пайыз деңгээлинде белгиленген шартта, 2020-жылдын биринчи жарым жылдыгынын жыйынтыгы боюнча бул көрсөткүч 2019-жылдын ушул эле мезгилиндеги көрсөткүчкө салыштырганда 0,1 пайыздык пунктка көбөйүү менен 25,7 пайыз деңгээлинде түптөлгөн (2.1.7-график).

2.1.7-график. Капиталдын шайкештиги коэффициенттеринин динамикасы

Булагы: Улуттук банк

Мында, бүтүндөй банк секторунун капиталынын 2020-жылдын биринчи жарым жылдыгынын жыйынтыгы боюнча түптөлгөн шайкештигинин айкын деңгээли тобокелдүү жана кирешелүү активдер көлөмүн, капиталдын шайкештигинин белгиленген ченеминин деңгээли сакталган шартта, 2 эсеге кошумча көбөйтүүгө мүмкүндүк берет.

Жогоруда белгиленгендер банк секторунун терс таасирлерге салыштырмалуу туруштук берүү мүмкүнчүлүгүнө, ошондой эле финансылык ортомчулук деңгээлинин жана келечекте банк секторунун натыйжалуу ишин жогорулатуу үчүн белгилүү бир потенциалга ээ экендигин тастыктайт.

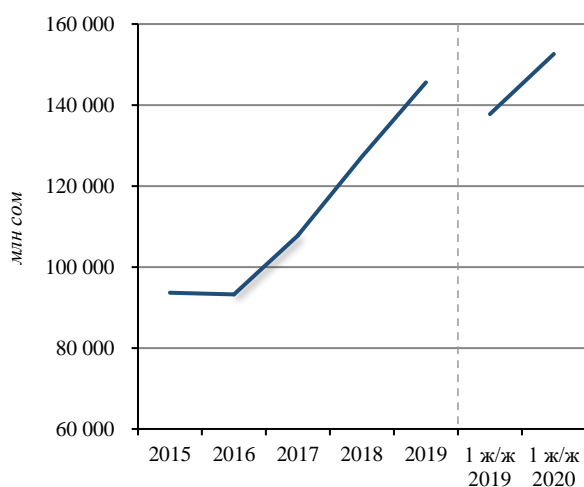
2.2. Банк секторунда орун алган тобокелдиктер

2.2.1. Кредиттик тобокелдик. Банктардын кардарларынын кредиттик тобокелдиктери

Кредиттик тобокелдик банк ишин коштоп жүрүүчү негизги тобокелдиктердин бири болуп саналат.

Отчеттук мезгил ичинде банктардын кредит портфелинде классификацияланган кредиттердин үлүшү 2019-жылдын биринчи жарым жылдыгына салыштырганда 7,8 пайыздан 8,6 пайызга чейин көбөйгөн (2.2.2-график).

2.2.1-график. Кредит портфелинин динамикасы

Булагы: Улуттук банк

2.2.2-график. Кредит портфелинин сапаты

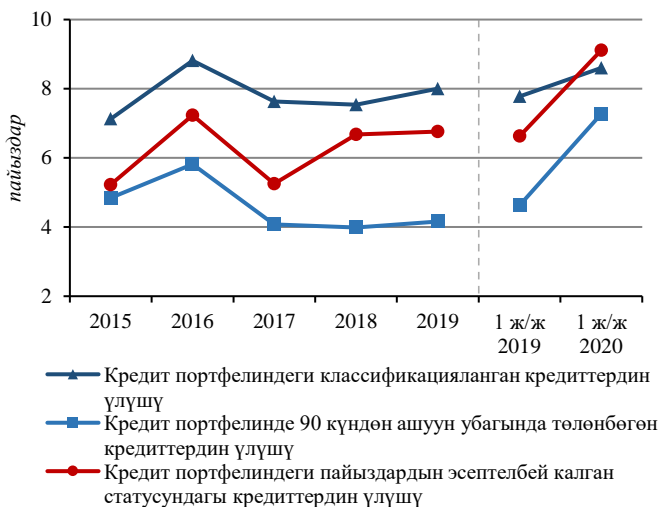
Булагы: Улуттук банк

Коммерциялык банктардын кредит портфелинин сапатын баалоо үчүн кредиттерди классификациялоо системасы¹² колдонулат, ал кредиттердин кайтарылбай калышынан потенциалдуу чыгымдардын мүмкүн болуучу деңгээлин аныктоо жана аларды тиешелүү камдарды түзүү аркылуу өз учурунда компенсациялоо мүмкүнчүлүгүн берет (2.2.3-график).

Активдердин кайтарылбай калуу тобокелдигинин көрсөткүчү (атайын РППУнун жана кредит портфелинин катышы) 2019-жылдын биринчи жарым жылдыгына салыштырганда 0,7 пайыздык пунктка көбөйгөн жана 5,0 пайыз деңгээлде турат.

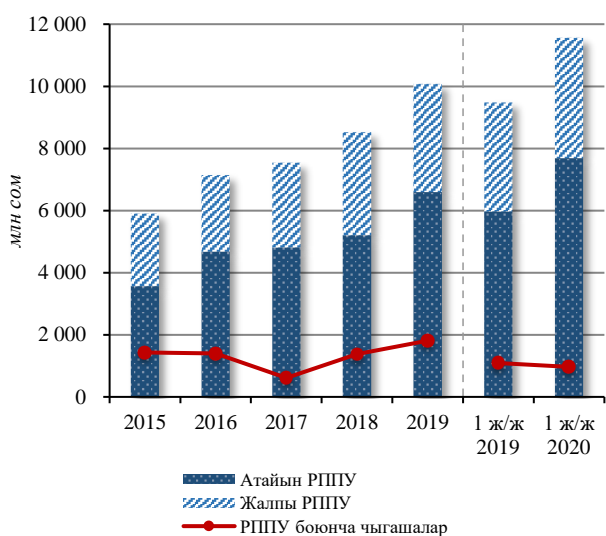
¹² Кредит портфелин классификациялоодо кардардын банк алдындагы өз милдеттенмелерин аткаруудагы учурдагы мүмкүнчүлүктөрүнө жараша бардык кредиттерди алты категорияга бөлүү кабыл алынган (классификация начарлоо тартибинде келтирилген): нормалдуу, канааттандырарлык, байкоо алдындагы, субстандарттуу, шектүү жана жоготуулар. Акыркы үч категориядагы кредиттер берилген каражаттардын кайтарылып берилишинен алганда эң эле терс мүнөздөмөлөргө ээ катары “иштебеген” же “классификацияланган” кредиттерге киргизүү кабыл алынган. Кредиттердин көрсөтүлгөн алты категориясынын ар бирине банк ушул категорияга дал келген берилген кредиттердин суммасынан пайыз катары аныкталуучу камды түзүүгө милдеттүү.

2.2.3-график. Кредит портфелинин сапатынын көрсөткүчтөрү

Булагы: Улуттук банк

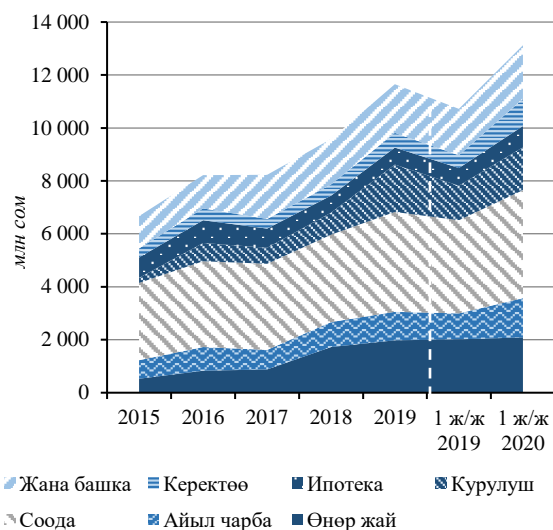
2.2.4-график. Жалпы жана атайын камдар

Булагы: Улуттук банк

Коммерциялык банктар тарабынан түзүлгөн камдардын чогуу алгандагы көлөмү 2019-жылдын биринчи жарым жылдыгына салыштырганда 0,7 пайыздык пунктка көбөйгөн жана жалпы кредит портфелинин 7,6 пайызын түзгөн. Мында, 2020-жылдын биринчи жарым жылдыгында атайын РППУнун үлүшү камдардын жалпы көлөмүнүн 66,5 пайызын түзгөн (2.2.4-график).

2.2.5-график. Экономиканын тармактары боюнча классификацияланган кредиттердин көлөмү

Булагы: Улуттук банк

2020-жылдын биринчи жарым жылдыгынын акырына карата кредиттик тобокелдиктердин эң жогорку концентрацияланышы мурдагыдай эле, экономиканын соода тармагында байкалган (2.2.5-график).

3-кыстырма. Коммерциялык банктардын кардарларын кредиттөө боюнча иликтөөлөрдүн жыйынтыктары

Отчеттук мезгилдин жыйынтыгы боюнча берилген кредиттердин олуттуу бөлүгү (карыз алуучулардын кредиттеринин чогуу алгандагы көлөмүнүн 46,9 пайызы) мурдагыдай эле, экономиканын өндүрүш секторунда¹³ топтолгон, бул өлкөнүн ИДӨсүн түзүүдө банк секторунун катышып жаткандыгын тастыктайт, мында берилген кредиттердин 19,0 пайызы импортту каржылоого багытталган (1-график).

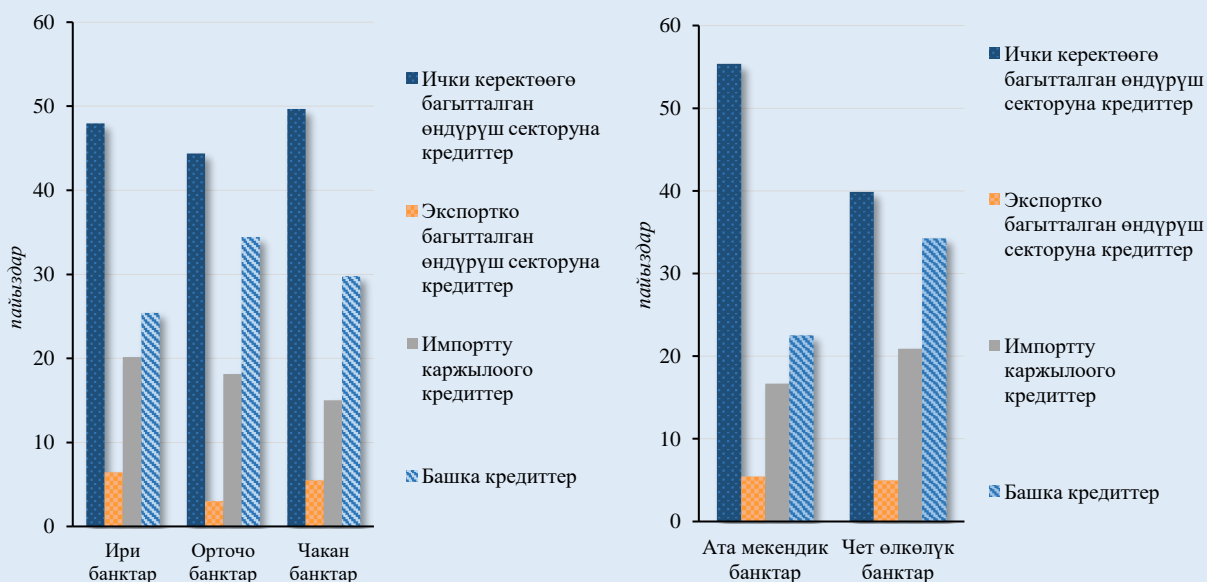
1-график. 2020-жылдын 30-июнуна карата кредиттердин тармактык түзүмү

Булагы: коммерциялык банктар

Жергиликтүү банктардын кредит портфелинин 55,4 пайызы өндүрүш секторуна (ИДӨ) жана 16,7 пайызы – импортту каржылоого багытталган. Чет өлкө банктары да негизинен, экономиканын өндүрүш секторуна кредит берген (39,9 пайыз), ал эми импортту каржылоого багытталган кредиттердин үлүшү 2020-жылдын биринчи жарым жылдыгы үчүн кредит портфелинин 20,9 пайызын түзгөн (2-график).

2-график. 2020-жылдын 30-июнуна карата банктардын топтору боюнча кредиттердин тармактык түзүмү

Булагы: коммерциялык банктар

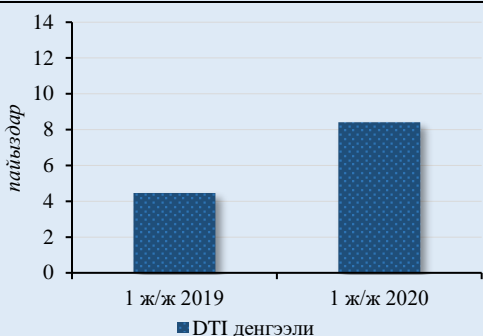
¹³ Өндүрүштүк сектор дегенден улам товарларды жана кызмат көрсөтүүлөрдү өндүрүүгө байланыштуу банк кардарларынын ишин (курулуш, байланыш жана ТТС кызмат көрсөтүүлөрү, транспорттук кызмат көрсөтүүлөр, кыймылсыз мүлктү ижарага алуу, мейманканалар, тойканалар ж.б.у.с.) түшүнүү зарыл.

4-кыстырма. Коммерциялык банктардын ири кардарларын иликтөө жыйынтыктары

Карыз алуучулардын төлөөгө жөндөмдүүлүгү

2020-жылдын биринчи жарым жылдыгынын жыйынтыгы боюнча DTI¹⁴ көрсөткүчү боюнча эсептелинүүчү банктардын 15 ири кардарларынын карыз оорчулугунун деңгээли 8,4 пайызды түзгөн, бул 2019-жылдын биринчи жарым жылдыгынын ушул сыяктуу көрсөткүчүнөн 3,9 п.п. көп.

1-график. Банктардын 15 ири карыз алуучулары боюнча DTI деңгээли

Банктардын топтору боюнча алганда эң көп карыз оорчулугу **ири банктардын** ири карыз алуучулары арасында байкалган (карыз алуучулардын негизги кирешесинин 10,9 пайыз) (1-таблица). Ошол эле учурда карыз оорчулугунун эң эле төмөн деңгээли 5,5 пайызды түзүү менен орто банктардын ири карыз алуучулары менен бирдей деңгээлде болгон.

Булагы: Коммерциялык банктар, Улуттук банк

1-таблица. 2020-жылдын биринчи жарым жылдыгынын жыйынтыгы боюнча банктардын 15 ири карыз алуучуларынын карыз оорчулугу

	Банк сектору	Ири банктар	Орто банктар	Чакан банктар
Кредиттер боюнча карыз калдыгы, млрд сом	38,3	21,6	11,5	5,3
15 ири карыз алуучунун кредиттеринин банк секторунун кредит портфелинин жалпы көлөмүндө салыштырма салмагы, пайыздарда	24,7	24,8	21,7	34,7
Кредиттер боюнча карызды тейлөөгө чыгашалардын карыз алуучулардын чогуу алгандагы кирешесине карата катышы, пайыздарда	8,4	10,9	5,5	9,6

Булагы: Коммерциялык банктар, Улуттук банк

2020-жылдын биринчи жарым жылдыгы үчүн чет өлкө банктарында карыз оорчулугунун деңгээли жергиликтүү банктарга караганда жогору болгон (2-таблица).

2-таблица. 2020-жылдын биринчи жарым жылдыгынын жыйынтыгы боюнча жергиликтүү жана чет өлкө банктарындагы карыз оорчулугу

	Жергиликтүү банктар	Чет өлкө банктары
Кредит боюнча карыз калдыгы, млрд сом	16,3	22,0
15 ири карыз алуучунун кредиттеринин банк секторунун кредит портфелинин жалпы көлөмүндө салыштырма салмагы, пайыздарда	23,2	26,0
Кредит боюнча карызды тейлөө чыгашаларынын карыз алуучулардын жыйынды кирешесине карата катышы, пайыздарда	5,7	12,1

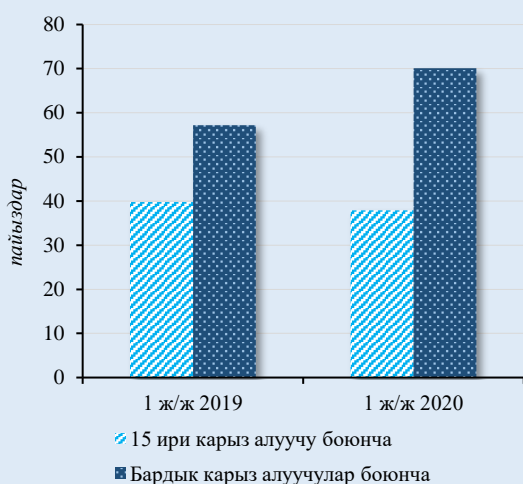
Булагы: Коммерциялык банктар, Улуттук банк

¹⁴ DTI (debt-to-income) – карыз алуучунун кредит боюнча төлөө суммасынын (отчеттук мезгил ичинде негизги карыз суммасын жана пайыздык төлөөлөрдү кошо алганда) карыз алуучунун кредит берүү учурунда жарыяланган негизги жылдык кирешесине карата катышы.

Карыз алуучулардын кредит менен камсыз болуусу

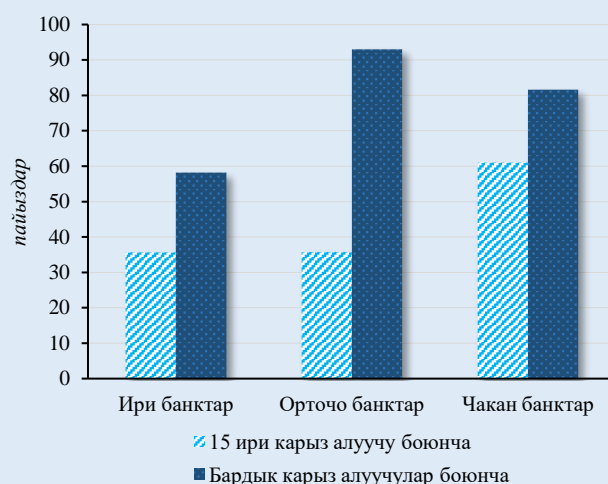
2020-жылдын кароого алынып жаткан мезгилинин жыйынтыгында банк сектору боюнча LTV¹⁵ айкын деңгээли 70,1 пайызды түзгөн. Күрөөлүк камсыздоонун түптөлгөн деңгээли кредиттик каражаттардын күрөөлүк мүлк менен камсыз болуусунун жогору деңгээлин тастыктоодо (2-график).

2-график. 2020-жылдын 30-июнуна карата ар бир коммерциялык банктын бардык карыз алуучулары жана 15 ири карыз алуучулары боюнча LTV деңгээли

Булагы: Коммерциялык банктар, Улуттук банк

3-график. 2020-жылдын 30-июнуна карата банктардын топтору боюнча бардык карыз алуучулар жана 15 ири карыз алуучулар боюнча LTV деңгээли

Булагы: Коммерциялык банктар, Улуттук банк

Мында ири банктардын LTV мааниси бүтүндөй банк сектору боюнча чакан жана орто банктарга караганда төмөн (3-график).

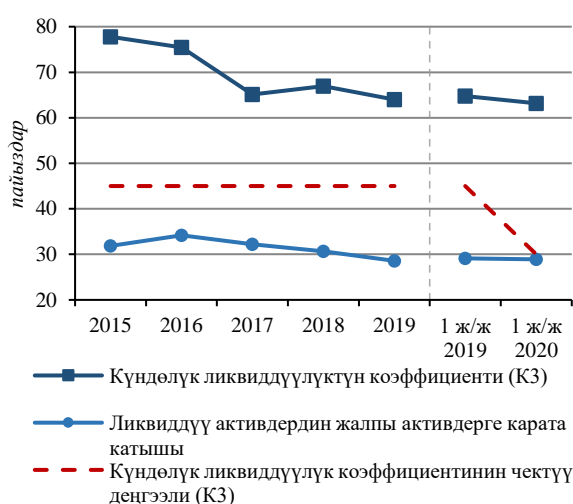
¹⁵ LTV (loan-to-value ratio) – берилген кредиттердин көлөмүнүн күрөөлүк камсыздоонун наркына карата катышы.

2.2.2. Ликвиддүүлүк тобокелдиги

Калктын банк секторуна болгон ишеними банктар тарабынан өзүнүн милдеттенмелерин өз учурунда аткарууга көз каранды, бул алардагы жетиштүү деңгээлдеги ликвиддүүлүктүн болушун божомолдойт. Жөнгө салуу максаттарында ликвиддүүлүк тобокелдиги учурдагы ликвиддүүлүктүн экономикалык ченеминин жардамы менен бааланат¹⁶.

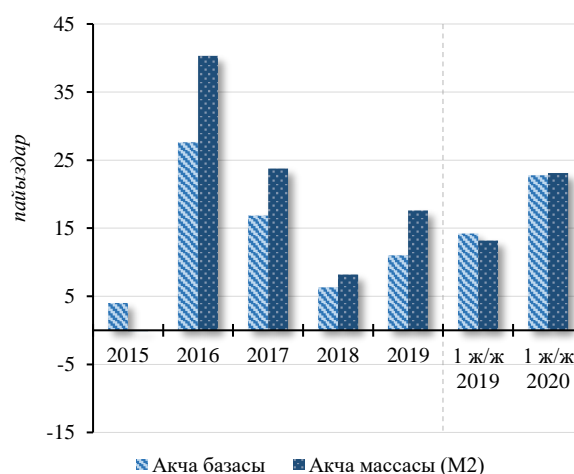
2020-жылдын биринчи жарым жылдыгынын жыйынтыгы боюнча учурдагы ликвиддүүлүк коэффициентинин 64,8 пайыздан (өткөн жылдын биринчи жарым жылдыгынын жыйынтыгы боюнча) 63,2 пайызга чейин бир аз төмөндөшү белгиленген (2.2.6-график).

2.2.6-график. Банк секторунун ликвиддүүлүк көрсөткүчтөрү

Булагы: Улуттук банк

2.2.7-график. Акча массасынын (M2) жана акча базасынын өсүш арымдары

Булагы: Улуттук банк

Банк секторунун ликвиддүүлүк коэффициенти азайышы учурдагы милдеттенмелердин өсүш арымдарынын ликвиддүү активдеринин өсүш арымдарынан артышы менен шартталган.

2.2.1-таблица. Финансылык активдерди жана милдеттенмелерди төлөө мөөнөтү
2020-жылдын 30-июнуна карата абал боюнча, млн сом

Аталышы	Төлөө мөөнөтү					Бардыгы болуп
	1 айга чейин	1-3 ай	3-6 ай	6-12 ай	12 айдан ашык	
Бардыгы болуп финансылык активдер, анын ичинде кардарларга кредиттер жана финансылык ижара	101 556	10 559	13 478	23 668	131 332	280 592
Бардыгы болуп финансылык милдеттенмелер, анын ичинде жеке адамдардын депозиттери жана юридикалык жактардын мөөнөттүү депозиттери	8 893	6 147	9 932	20 422	107 218	152 611
Ажырым,	-16 354	-550	-6 876	-2 669	87 934	61 485
анын ичинде кредиттер жана депозиттер боюнча	-40 612	-1615	-2207	1 851	88 933	46 350

¹⁶ Күндөлүк ликвиддүүлүктүн экономикалык ченеми – банктын Улуттук банк тарабынан белгиленген ченемдерди аткаруу үчүн милдеттүү болгондордун бири (аталган көрсөткүчтү эсептөө үчүн өзүнө камтыган банктардын кассалардагы жана корреспонденттик эсептериндеги каражаттары) кыска мөөнөттүү милдеттенмелеринин кеминде 45 пайыз деңгээлде болууга тийиш. 2020-жылдын 1-апрелинен тартып күндөлүк ликвиддүүлүктүн ченеми убактылуу кыска мөөнөттүү милдеттенмелерден кеминде 30 пайыз деңгээлинде белгиленген.

2.2.3. Концентрациялануу тобокелдиги

Каржылоонун ири булактарынын концентрацияланышы

Кайтарым стресс-тестирлөөнүн жыйынтыгы боюнча айрым банктар бирден бешке чейин ири кардарлардын¹⁷ агылып чыгуусуна байланышкан таасирлерге туруштук бере алган эмес. Мында, ликвиддүүлүк ченеми 30 пайыздык чектен төмөн түшөт.

Кредиттердин концентрацияланышы

Айрым банктарда бирден бешке чейин ири карыз алуучулардын¹⁸ потенциалдуу дефолтко учурашы Улуттук банктын экономикалык чениминен төмөн болгон деңгээлге жөнгө салуучу капиталды төмөндөтүшү мүмкүн.

2.2.8-график. Кредит портфелинин тармактык концентрацияланышы

Кредит портфелинин тармактык түзүмүндө бардык тармактарда кредиттөөнүн көбөйүшүнүн алкагында соода кредиттеринин концентрациялануу деңгээлинин төмөндөшү байкалган. 2020-жылдын биринчи жарым жылдыгынын жыйынтыгы боюнча соодага берилген кредиттердин үлүшү 27,2 пайыздан 26,0 пайызга чейин төмөндөгөн (2.2.8-график).

Булагы: Коммерциялык банктар, Улуттук банк

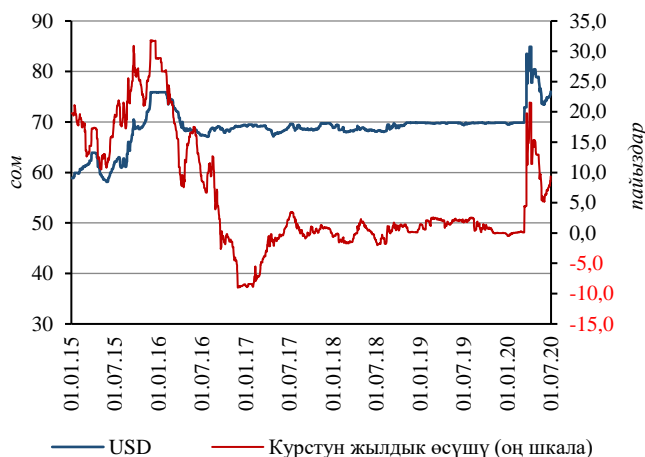
¹⁷ Каржылоонун ири булактары дегенден улам кредиторлордун жана аманатчылардын каражаттары (алынган кредиттер, эсептешүү эсептери, талап боюнча төлөнүүчү жана мөөнөттүү депозиттер) түшүнүү зарыл.

¹⁸ Банк боюнча беш ири карыз алуучунун жалпы карызын түшүнүү зарыл.

2.2.4. Валюта тобокелдиги

Байкоого алынып жаткан мезгилдин жыйынтыгы боюнча банк секторунун валюталык тобокелдигинин орточо жылдык деңгээли орточо болгон.

2.2.9-график. USD/KGS номиналдык алмашуу курсунун динамикасы

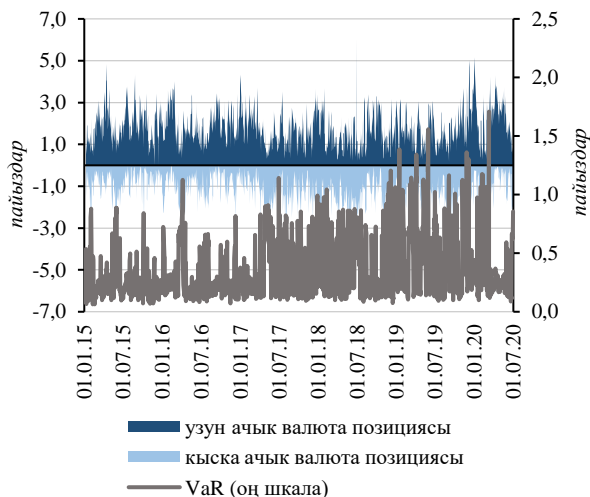

Булагы: Улуттук банк

Бүтүндөй алганда банктар активдердин жана милдеттенмелердин ачык валюталык позицияларын Улуттук банктын экономикалык ченемдеринде белгиленген лимиттердин чегинде сактап турган.

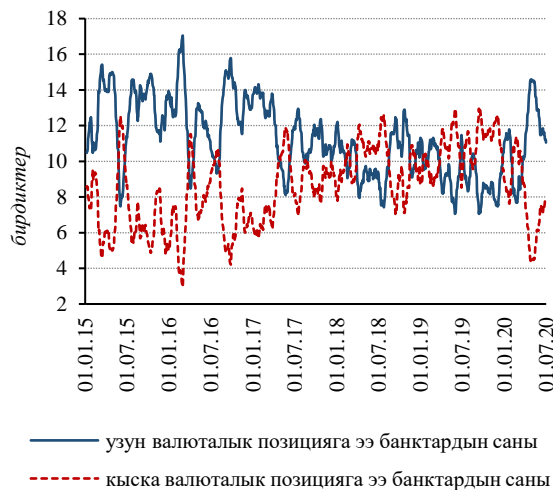
Банк секторунун валюталык позициясын кайра баалоодон орун алышы ыктымал болгон тобокелдик 2020-жылдын биринчи жарым жылдыгында минималдуу деңгээлде (VaR: таза суммардык капиталдын 0,1 – 1,6 пайыз, 2.2.10-график) болгон, б.а. банктар валюта менен иштөөдө консервативдик саясатты карманып, валюталык тобокелдикке бир аз дуушар болгон.

2.2.10-график. Ачык валюталык позициянын жана кайра баалоо тобокелдигинин (VaR) динамикасы ТСКдан пайыздарда

Булагы: Улуттук банк

2.2.11-график. Банктардын валюталык позициясы

Булагы: Улуттук банк

5-кыстырма. Кредиттик жана валюта тобокелдиктери

2020-жылдын биринчи жарым жылдыгынын акырына карата абал боюнча кредит портфелинин жалпы көлөмүнүн 21,0 пайызы ал боюнча төлөө чет өлкө валютасында жүргүзүлгөн кредиттер түзгөн, мында карыз алуучулардын кирешелери улуттук валютада топтолгон (1-график). Кредит портфелинин бул көлөмү кредиттик жана валюта тобокелдиктерине потенциалдуу дуушар болгон.

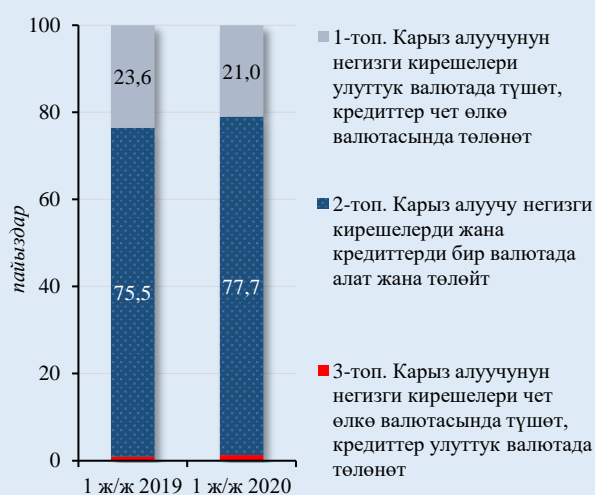
Валюта тобокелдигинин кредиттик тобокелдикке тийгизген таасири 2-графикте көрсөтүлгөн, анда кредиттердин топтору боюнча классификацияланган кредиттердин үлүшү чагылдырылган:

- 1-топ – 15,3 пайыз, мында карыз алуучунун негизги кирешелери улуттук валютада топтолот, ал эми кредиттер чет өлкө валютасында төлөнөт;

- 2-топ – 6,5 пайыз, мында негизги кирешелер жана карыз алуучу тарабынан төлөнүүгө тийиш кредиттер бирдей валютада топтоштурулат;

- 3-топ – 23,0 пайыз, мында карыз алуучунун негизги кирешелери чет өлкө валютасында топтоштурулат, ал эми кредиттер улуттук валютада төлөнөт.

1-график. Кредиттердин топтору боюнча кредит портфели¹⁹

2-график. Кредиттердин топтору боюнча классификацияланган кредиттердин үлүшү²⁰

Булагы: коммерциялык банк, кредит портфелинин көлөмү овердрафттар боюнча кредиттерди эске албаганда көрсөтүлгөн.

¹⁹ Бул графикте кредиттерди топтор боюнча бөлүштүрүү келтирилген. Мисалы, 2020-жылдын 30-июнуна карата 1-топ боюнча кредиттердин көлөмү 31,9 млрд сомду же кредит портфелинин жалпы көлөмүнүн 21,0 пайызын түзгөн.

²⁰ Бул графикте кредиттердин ар бир тобу боюнча кредит портфелиндеги классификацияланган кредиттердин үлүшү чагылдырылган. Мисалы, 2020-жылдын 30-июнуна карата 1-топ боюнча классификацияланган кредиттердин көлөмү 4,9 млрд сомду же 1-топ боюнча кредит портфелинин көлөмүнүн (31,9 млрд сом) 15,3 пайызын түзгөн.

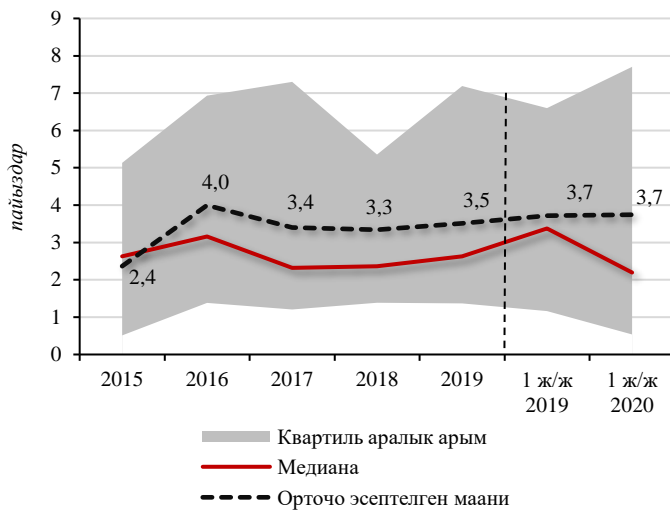
2.2.5. Пайыздык тобокелдик

Отчеттук мезгилдин жыйынтыгы боюнча финансы секторунда пайыздык тобокелдик деңгээлинин өзгөрүшү байкалган эмес.

Пайыздык тобокелдиктин орточо өлчөмү 2010-2019-жылдар аралыгында жол берилген чекте орун алган (таза суммардык капиталдан 2,4-4,0 пайыз).

2.2.12-график. Пайыздык тобокелдик динамикасы (VaR)

ТСКдан пайыздарда

Булагы: Улуттук банк

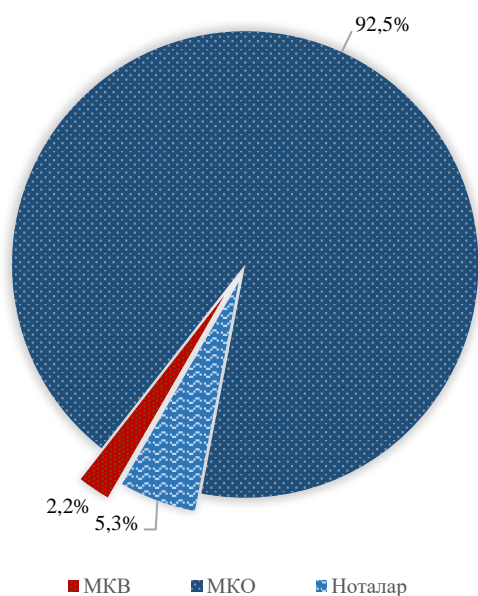

2.2.6. “Дуушарлануу” тобокелдиги

Банктар аралык кредиттөөдө орун алышы ыктымал болгон “дуушарлануу” тобокелдигине баа берүү мындай талдап-иликтөөнүн максаты болуп саналат, ал ликвиддүүлүккө тиешелүү көйгөйлөр келип чыккан шартта, бири-бирине таасирин тийгизиши мүмкүн.

2020-жылдын биринчи жарым жылдыгынын жыйынтыгы боюнча банктар аралык бүтүмдөрдүн көлөмү 16,2 млрд сомду²¹ түзгөн.

2.2.13-график. 2020-жылдын биринчи жарым жылдыгы ичинде банктар-резиденттер ортосунда келишилген банктар аралык кредиттик бүтүмдөрдүн көлөмүн күрөөлүк камсыздоого жараша бөлүштүрүү

Булагы: Улуттук банк

Кыргыз Республикасынын банк секторунда банктар аралык рыноктогу кредиттердин орду, негизинен, жогору ликвиддүү мамлекеттик баалуу кагаздар түрүндөгү күрөөлүк камсыздоо менен жабылат (2.2.13-график).

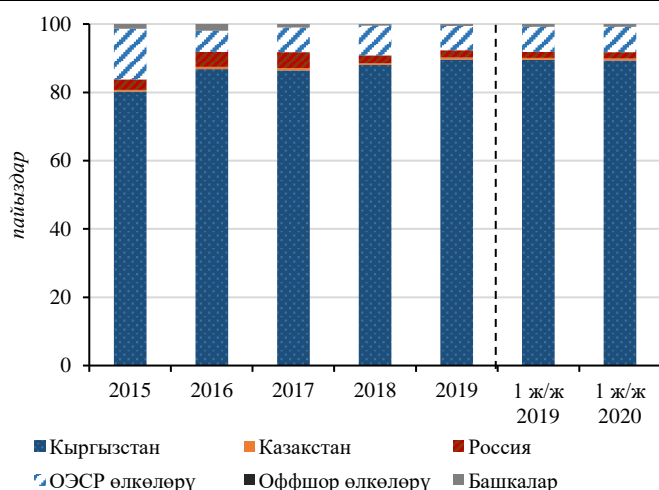
Жалпысынан, өлкөнүн банктар аралык кредит рыногунда “дуушарлануу” тобокелдигинин келип чыгуу ыктымалдыгы минималдуу, бул жогорку ликвиддүү күрөөлүк камсыздоонун болушу менен шартталган.

²¹ Мында, 2020-жылдын биринчи жарым жылдыгы ичинде банктар-резиденттер ортосунда келишилген бүтүмдөрдүн жалпы көлөмүн түшүнүүгө болот.

2.2.7. Өлкөлүк тобокелдик²²

Резидент эместерде жайгаштырылган активдердин суммардык көлөмү 2020-жылдын 30-июнуна карата 30,3 млрд сомду же банк секторунун активдеринин жалпы көлөмүнүн 10,7 пайызын түзгөн. Олуттуу жайгаштыруулар Экономикалык кызматташуу жана өнүктүрүү уюмуна²³ кирген өлкөлөрдө байкалган – 7,5 пайыз же банк секторунун активдеринин жалпы көлөмүнүн 21,3 млрд сом.

2.2.14-график. Активдердин географиялык түзүмү

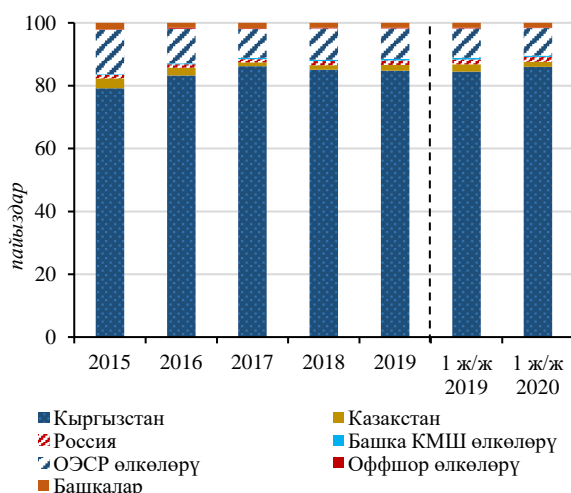
Булагы: Улуттук банк

Чет өлкөдө жайгаштырылган активдердин негизги үлүшү 28,8 млрд сом өлчөмүндө корреспонденттик жана депозиттик эсептерге туура келген же резидент эместерде жайгаштырылган активдердин жалпы көлөмүнүн 95,0 пайызы.

2020-жылдын биринчи жарымынын жыйынтыгы боюнча республика банктарынын резидент эместер алдында милдеттенмелери 30,7 млрд сомду же банк секторунун милдеттенмелеринин жалпы көлөмүнүн 14,0 пайызын түзгөн. Ресурстардын олуттуу үлүшү кредиттер жана депозиттер түрүндө банк-резидент эместерден 29,5 млрд сом же резидент эместер алдында милдеттенмелердин

жалпы көлөмүнүн 96,1 пайызы өлчөмүндө тартылган. Экономикалык кызматташуу жана өнүктүрүү уюмуна кирген өлкөлөргө банк секторунун милдеттенмелеринин жалпы көлөмүнүн 8,7 пайызы, Россияга жана Казакстанга – 1,6 пайызы туура келген (2.2.15-график).

2.2.15-график. Милдеттенмелердин географиялык түзүмү

Булагы: Улуттук банк

2.2. 16-график. Өлкөлүк белгиси боюнча уставдык капитал

Булагы: Улуттук банк

²² Коммерциялык банктардын маалыматтары.

²³ Экономикалык кызматташуу жана өнүктүрүү уюму – өкүлчүлүк демократия жана эркин рыноктук экономика принциптерин тааныган, өнүккөн өлкөлөрдүн эл аралык экономикалык уюму.

2020-жылдын биринчи жарымынын жыйынтыгы боюнча чет өлкө капиталы 9,2 млрд сомду же банк секторунун уставдык капиталынын жалпы көлөмүнөн 30,3 пайызын (30,5 млрд сом) түзгөн. Чет өлкө капиталынын негизги үлүшү төмөнкүлөргө таандык (2.2.16-график):

- Экономикалык кызматташуу жана өнүктүрүү уюмуна кирген өлкөлөрдүн резиденттерине – 19,3 пайыз;
- Казакстандын резиденттерине – 7,3 пайыз;
- Россиянын резиденттерине – 0,4 пайыз.

2.3. Банк секторун “кайтарым” стресс-тесттен өткөрүү

2.3.1. Кредиттик тобокелдикти “кайтарым” стресс-тесттен өткөрүү²⁴

Кредиттик тобокелдикти “кайтарым” стресс-тесттен өткөрүү аркылуу кредит портфелинде “классификацияланбаган” кредиттердин²⁵ жол берилген максималдуу үлүшү эсептелген, ал “классификацияланган” категорияга өтүүдө капиталдын жетиштүүлүк коэффициентин (КЖК) 12 пайыз чектүү деңгээлге чейин төмөндөтүшү мүмкүн.

Бул ыкма, “классификацияланбаган” кредиттердин “классификацияланган” кредиттер категориясына өтүшүнө байланыштуу, банктардын РППУ боюнча кошумча чегерүүлөрүнүн ордун жаба алган буфердик капиталдын запасын (таза суммардык капитал) аныктоого мүмкүндүк берет²⁶.

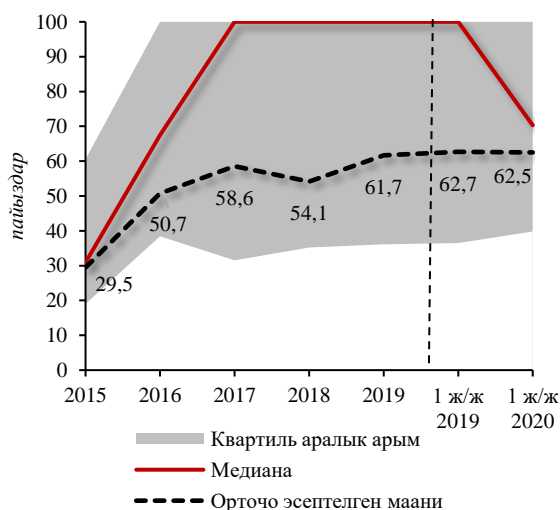
Мындан тышкары, бул ыкма капитал шайкештиги (К2.1) 12 пайыз чектүү деңгээлге чейин төмөндөй турган классификацияланган кредиттердин максималдуу өсүш арымын эсептөөгө өбөлгө түзөт.

Банк секторун отчеттук жылдын 30-июнуна карата абал боюнча “кайтарым” стресс-тесттен өткөрүүнүн натыйжасында банк сектору боюнча “классификацияланган” категорияга өткөн “классификацияланбаган” кредиттердин максималдуу жол берилген үлүшү орточо 62,5 пайызды түзгөн (2.3.1-график).

Ошентип, банк сектору кредит портфелинин сапатынын олуттуу начарлоосуна туруштук бере алат, анын ордун жабуу үчүн орточо алганда таза суммардык капиталдын 54,0 пайызга чейин кошумча РППУ түзүү талап кылынат (2.3.2-график).

2.3.1-график. “Иштеп жаткан”²⁷ кредиттердин “классификацияланган” кредиттерге өтүүчү максималдуу жол берилген үлүшү²⁸

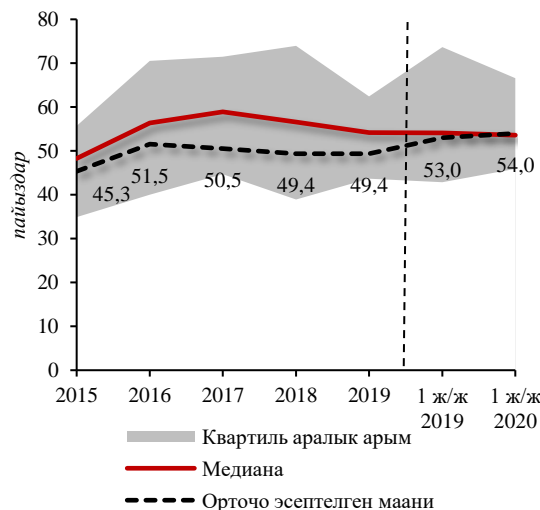
классификацияланбаган кредиттерден пайыздарда

Булагы: Улуттук банк

2.3.2-график. Кошумча РППУ, мында аларды түзүүдө КЖК 12 пайызга чейин төмөндөшү мүмкүн

ТСКдан пайыздарда

Булагы: Улуттук банк

²⁴ Проблемалуу банктарды эске албаганда.

²⁵ Тобокелдиксиз болуп саналган, “нормалдуу” категориясындагы кредиттерди эске албаганда.

²⁶ Мында, “иштеп жаткан” кредиттердин “классификацияланган” категориясына өтүшү үч категория (“субстандарттуу”, “шектүү” жана “жоготуулар”) боюнча бирдей жүрөт.

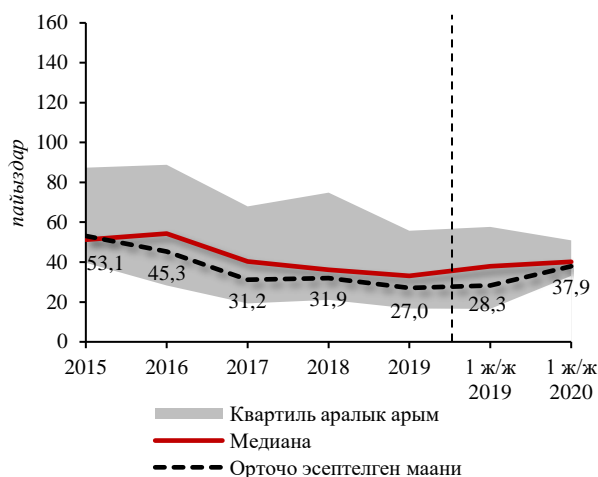
²⁷ Тобокелдиксиз болуп саналган, “нормалдуу” категориясындагы кредиттерди эске албаганда.

²⁸ Мында КЖК 12 пайызга чейин төмөндөйт.

2.3.2. Ликвиддүүлүк тобокелдигин “кайтарым” стресс-тесттен өткөрүү

2.3.3-график. Депозиттердин агылып чыгуу өлчөмү, мында КЗ 30 пайызга чейин төмөндөйт,

кардарлардын депозиттеринин жалпы көлөмүнөн пайыздарда

Булагы: Улуттук банк

депозиттик базасынын жалпы көлөмүнүн орточо жөндөмдүү экендигин көрсөткөн (2.3.1-таблица).

Банк секторунун ликвиддүүлүк тобокелдигине баа берүү үчүн Улуттук банктын күндөлүк ликвиддүүлүк боюнча экономикалык ченемин бузбай туруп, кардарлардын депозиттик базасынын жалпы көлөмүнөн депозиттердин массалык агылып чыгуусунун ордун жабууга жөндөмдүү ликвиддүү активдердин запасы эсептелген.

Таасир – бул жеке адамдардын жана финансылык эмес ишканалардын депозиттеринин агылып чыгуусунун максималдуу көлөмү, ал ликвиддүүлүк ченемин 30 пайыз чектүү деңгээлге чейин төмөндөтүшү мүмкүн.

“Кайтарым” стресс-тесттен өткөрүү натыйжалары (2.3.3-график), 2020-жылдын биринчи жарым жылдыгынын акырына карата абал боюнча банк секторунун ликвиддүү активдеринин айкын көлөмү депозиттер агымынын кардарлардын алганда 37,9 пайызынын ордун жабууга

2.3.3. Рыноктук тобокелдиктерди “кайтарым” стресс-тесттен өткөрүү

Рыноктук тобокелдиктерди “кайтарым” стресс-тесттен өткөрүү жыйынтыгы, банк сектору, 2020-жылдын биринчи жарым жылдыгынын акырына карата пайыздык жана валюта тобокелдиктерине бир аз эле дуушарланышын көрсөткөн.

Пайыздык тобокелдик

1-сценарий – кредиттер боюнча орточо салмактанып алынган пайыздык чендин төмөндөшү, мында капиталдын шайкештик деңгээли чектүү деңгээлге чейин (12 пайыз) төмөндөйт.

“Кайтарым” стресс-тесттен өткөрүү натыйжалары тике пайыздык тобокелдикке карата банк секторунун бир аз ийкемдүү экендигин көрсөтүп турат. Кредиттер боюнча пайыздык чендердин орточо деңгээлинин 16,4 пайыздык пунктка төмөндөшү капиталдын шайкештик деңгээлин 12 пайызга чейин төмөндөтүшү мүмкүн (2.3.1-таблица).

Жалпысынан алганда, “кайтарым” стресс-тесттен өткөрүү натыйжалары боюнча банк сектору пайыздык тобокелдиктин төмөн деңгээлине ээ.

Валюта тобокелдиги (кайра баа берүү тобокелдиги)

Банк секторунун валюта тобокелдигине баа берүү үчүн сомдун АКШ долларына карата алмашуу курсунун максималдуу өсүш арымы эсептелген, ал капитал шайкештигине жана таза пайдага да таасирин тийгизет.

1-сценарий – сомдун АКШ долларына карата алмашуу курсунун максималдуу өсүш арымы, мында капиталдын шайкештик (K2.1) деңгээли чектүү деңгээлге чейин (12 пайыз) төмөндөйт.

“Кайтарым” стресс- тесттен өткөрүүнү эсептөөлөр, банк секторунда активдерге жана милдеттенмелерге кайра баа берүү тобокелдигинин төмөн экендигин көрсөтүү менен валюталык тобокелдикке карата төмөн деңгээлдеги ийкемдүүлүккө ээ экендигин тастыктайт (2.3.1-таблица).

2-сценарий – сомдун АКШ долларына карата алмашуу курсунун максималдуу өсүш арымы, мында коммерциялык банктардын таза пайдасы нөлдүк деңгээлге чейин төмөндөйт.

Стресс-тестирлөөнүн натыйжалары коммерциялык банктар валюталык тобокелдиктин таасирине туруштук бере ала тургандыгын көрсөтүп турат (2.3.1-таблица).

2.3.1-таблица. 2020-жылдын 30-июнуна карата абал боюнча “кайтарым” стресс-тесттен өткөрүүнүн жалпы жыйынтыктары

		Банк сектору
Кредиттик тобокелдик		
1-сценарий	“Классификацияланган” категорияга өткөн классификацияланбаган кредиттердин үлүшү, <i>пайыздарда</i>	62,5
Пайыздык тобокелдик		
1-сценарий	Кредиттер боюнча орточо салмактанып алынган пайыздык чендердин төмөндөшү, мында капиталдын жетиштүүлүк коэффициенти 12% чейин төмөндөйт, <i>пайыздык пункттарда</i>	16,4
Валюта тобокелдиги		
1-сценарий	USD/ KGS курсунун өсүш арымы ($\pm$), мында капиталдын жетиштүүлүк коэффициенти 12% чейин төмөндөйт, <i>пайыздарда</i>	валюта курсунун 100 пайызга өзгөрүшү
2-сценарий	USD/ KGS курсунун өсүш арымы ($\pm$), мында таза пайда нөлдүк деңгээлге чейин төмөндөйт, <i>пайыздарда</i>	
Ликвиддүүлүк тобокелдиги		
1-сценарий	Депозиттердин жана кредиттердин жалпы көлөмүнөн кардарлардын депозиттеринин жана алынган кредиттердин үлүшүнүн агылып чыгуусу, мында күндөлүк ликвиддүүлүк коэффициенти 30 пайызга чейин төмөндөйт, <i>пайыздарда</i>	37,9

III. БАНК ЭМЕС ФИНАНСЫ-КРЕДИТ УЮМДАРЫ

Жалпысынан, банк эмес финансы-кредит уюмдары (БФКУ) системасынын абалы туруктуу катары бааланат. Активдер, кредит портфели, ресурстук база сыяктуу негизги көрсөткүчтөрдүн көбөйүүсү белгиленген. Стресс-тесттердин натыйжалары БФКУ секторунун кредиттик тобокелдиги орточо болуп саналарын көрсөткөн.

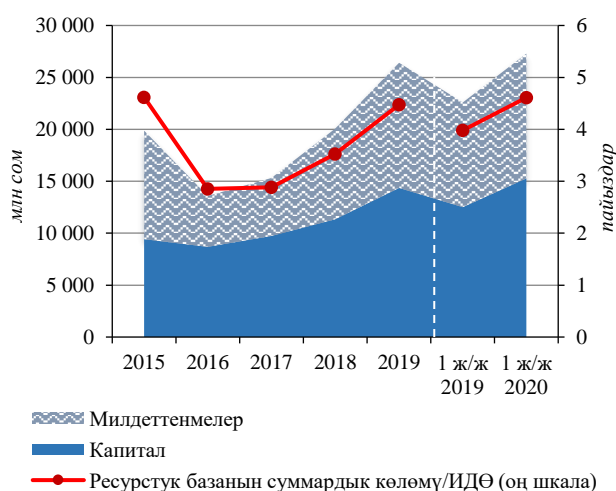
Микрофинансылык уюмдардын жана кредиттик союздардын кредиттери боюнча орточо салмактанып алынган пайыздык чендер 2019-жылдын биринчи жарым жылдыгына салыштырганда төмөндөгөн.

3.1. Негизги тенденциялар

2020-жылдын 30-июнуна карата абал боюнча Улуттук банктан лицензия алышкан жана иши ал тарабынан жөнгө салынууга тийиш болгон банк эмес финансы-кредит уюмдары (БФКУ) системасы төмөнкүлөрдү камтыган: адистештирилген финансы-кредит мекемеси – “Кредиттик союздардын каржы компаниясы” ААК (КСКК), 93 кредиттик союз, 134 микрофинансылык уюм (анын ичинде 9 микрофинансылык компания, 87 микрокредиттик компания жана 38 микрокредиттик агенттик) 396 алмашуу бюросу жана 2 кредиттик бюро.

Ресурстар

3.1.1-график. БФКУ милдеттемелеринин жана капиталынын динамикасы

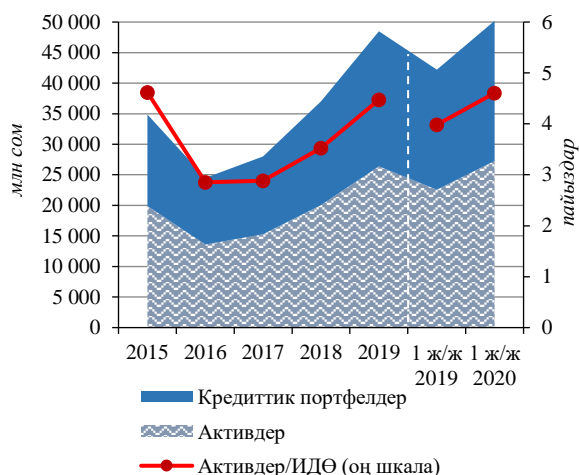

Отчеттук мезгилдин жыйынтыгы боюнча БФКУнун милдеттемелери 2019-жылдын биринчи жарым жылдыгына салыштырганда 19,6 пайызга көбөйгөн жана 12,0 млрд сом өлчөмүндө түптөлгөн. БФКУнун капиталы 21,9 пайызга көбөйүп, 15,3 млрд сомду түзгөн (3.1.1- график).

Булагы: Улуттук банк

Активдер

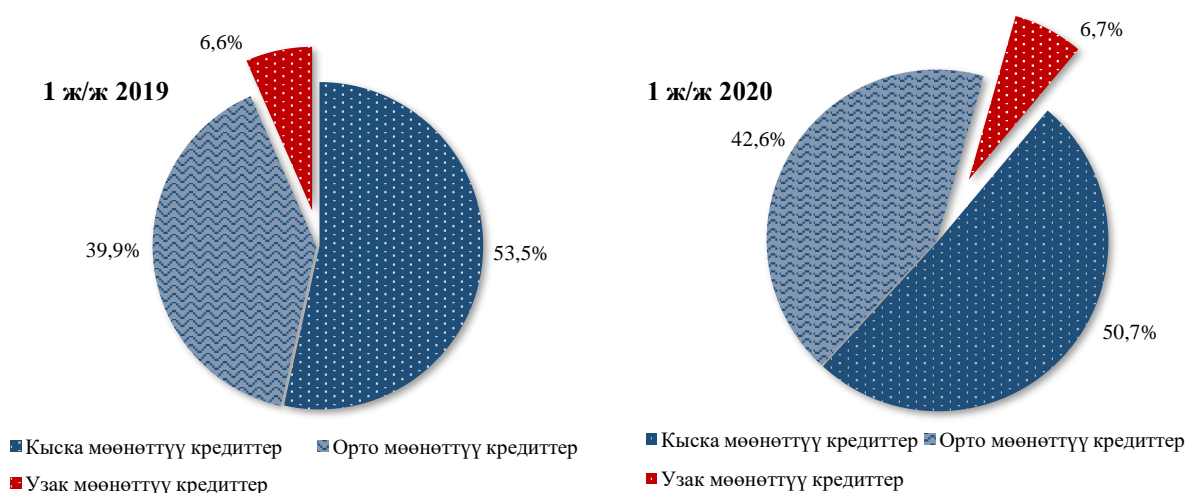
3.1.2-график. БФКУ активдеринин жана кредиттеринин динамикасы

Булагы: Улуттук банк

Кароого алынып жаткан мезгил ичинде БФКУга ордун жабуу мөөнөттөрү боюнча сунушталган кредиттердин түзүмүндө кыска мөөнөттүү кредиттик ресурстардын үлүшүнүн азайышы жана орто мөөнөттүү кредиттердин үлүшүнүн көбөйүшү байкалган, ал эми узак мөөнөттүү кредиттердин үлүшү өзгөрүүсүз калган (3.1.3-график).

3.1.3-график. БФКУга ордун жабуу мөөнөттөрү боюнча берилген кредиттердин түзүмү³⁰

Булагы: Улуттук банк

БФКУнун кредит портфелинин ири бөлүгү (чогуу алгандагы кредит портфелинен 71,9 пайызы) топтолгон негизги региондордон болуп, Бишкек шаары, Чүй, Ош жана Жалал-Абад областтары калууда, бул республиканын аталган региондорунда ишкердик жигердүүлүгүнүн жогору болушуна байланыштуу болгон.

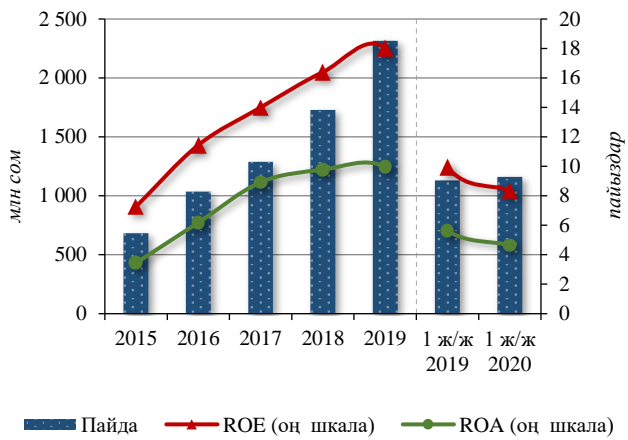
²⁹ “ФККС” ААКты эсепке албаганда

³⁰ Бир мезгил ичиндеги маалыматтар

Кирешелүүлүк³¹

3.1.4-график. БФКУнун кирешелүүлүк көрсөткүчтөрүнүн динамикасы³²

2020-жылдын биринчи жарым жылдыгынын жыйынтыгы боюнча БФКУнун таза пайдасы 2019-жылдын ушул эле мезгилине салыштырганда 2,6 пайызга көбөйүп, 1,2 млрд сомду түзгөн. 2020-жылдын биринчи жарым жылдыгында ROA кирешелүүлүк көрсөткүчү 1,0 пайыздык пунктка кыскарып, 4,7 пайызды түзгөн, ROE көрсөткүчү 1,6 пайыздык пунктка азайып, 8,4 пайызды түзгөн (3.1.4-график).

Булагы: Улуттук банк

³¹ ROA жана ROE индикаторлору жылдык мааниде берилген.

³² “ФККС” ААКсын эсепке алганда.

3.2. Банк эмес финансы-кредит уюмдарынын тобокелдиктери

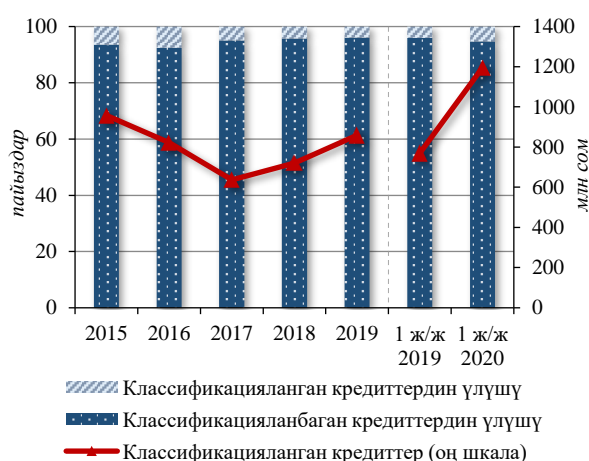
БФКУ ишиндеги тобокелдиктердин негизги факторлорунан болуп, кредит портфелинин сапаты, тармактык жана институционалдык концентрация, ошондой эле БФКУ секторунун тышкы карызынын абалы саналат.

БФКУнун кредит портфелинин сапаты

Отчеттук мезгилдин акырына карата абал боюнча БФКУнун кредит портфелинде классификацияланган кредиттердин үлүшү 5,3 пайызды түзгөн, мында алардын номиналдык көлөмү 2019-жылдын биринчи жарым жылдыгына салыштырганда 425, 0 млн сомго же 55,2 пайызга көбөйүшү байкалган (3.2.1-график).

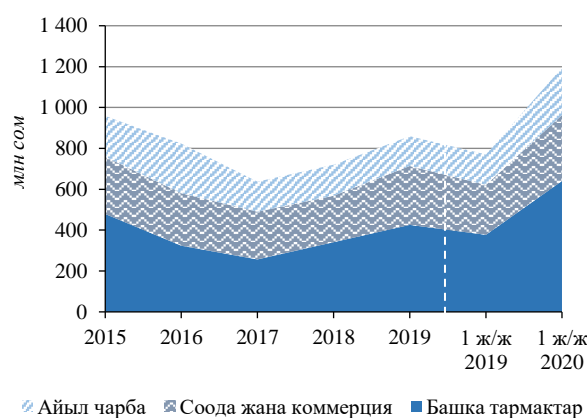
2020-жылдын биринчи жарым жылдыгынын жыйынтыгы боюнча БФКУнун классификацияланган кредиттеринин түзүмүндө 2019-жылдын биринчи жарым жылдыгына салыштырганда айыл чарбага (0,1 пайыздык пункт) берилген, тейленбеген кредиттеринин үлүшүнүн бир аз көбөйүшү, жана соодага (4,9 пайыздык пункт) берилген тейленбеген кредиттеринин үлүшүнүн төмөндөшү белгиленген. БФКУнун классификацияланган кредиттеринин жалпы көлөмүндө айыл чарбага жана соодага берилген тейленбеген кредиттеринин үлүшү тиешелүүлүгүнө жараша 19,4 пайызды жана 27,0 пайызды түзгөн (3.2.2-график).

3.2.1-график. БФКУнун кредит портфелинин сапаты

Булагы: Улуттук банк

3.2.2-график. БФКУнун экономиканын тармактары боюнча классификацияланган кредиттеринин түзүмү

Булагы: Улуттук банк

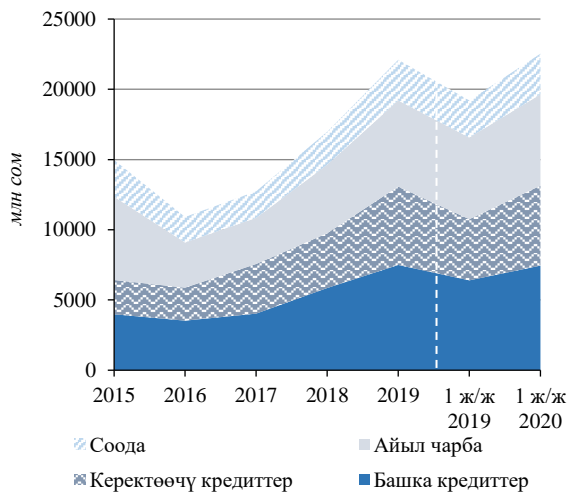
Тармактык концентрация

БФКУнун кредит портфели айыл чарба кредиттеринде (БФКУнун кредиттеринин жалпы көлөмүнүн 28,9 пайызы), ошондой эле керектөө жана соода кредиттеринде (кредит портфелинин жалпы көлөмүнүн тиешелүүлүгүнө жараша 25,3 жана 12,9 пайызы, 3.2.3-график) топтоштурулган. Айыл чарбаны кредиттөө жаратылыш-климат шарттарына олуттуу көз карандылыгы менен коштолгон.

Институционалдык концентрация

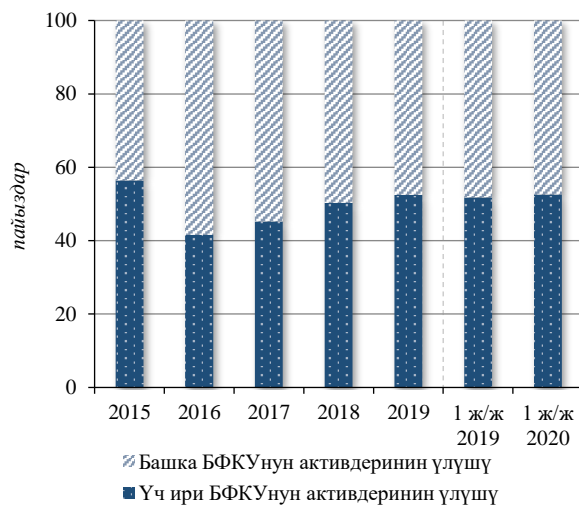
Кароого алынып жаткан мезгилдин жыйынтыгы боюнча үч ири БФКУнун активдеринин үлүшү 2019-жылдын биринчи жарым жылдыгына салыштырганда 0,8 пайыздык пунктка көбөйгөн жана БФКУ секторунун активдеринин жалпы көлөмүнүн 52,6 пайызын түзгөн (3.2.4-график).

3.2.3-график. БФКУнун кредит портфелинин тармактык түзүмү

Булагы: Улуттук банк

3.2.4-график. БФКУнун активдеринин институционалдык түзүмү

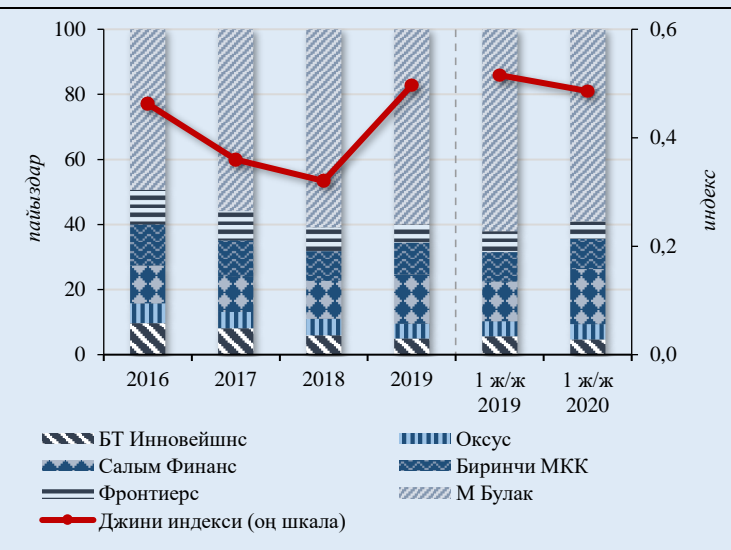
Булагы: Улуттук банк

6-кыстырма. Концентрациялануу индексинин негизинде БФКУ секторунун ишине баа берүү³³

Херфиндаль-Хиришман индекси

БФКУ секторундагы концентрациялануу тобокелдигин талдоо максатында, Херфиндаль-Хиришмандын индекси эсептелинген³⁴. 2020-жылдын биринчи жарым жылдыгынын акырына карата абал боюнча БФКУ сектору үчүн индекстин мааниси 1 495,5 пункту түзгөн. Эмпирикалык эрежеге ылайык³⁵ алынган маани БФКУнун активдеринин орточо концентрациялануусун же микрофинансылык рыноктун орточо концентрациялануусун көрсөтүп турат.

1-график. Джини индексинин жана 6 ири БФКУнун активдеринин динамикасы

Джини индекси

Джини индекси БФКУнун активдерин бирдей бөлүштүрүлүшүн баалоо максатында эсептелип чыгарылган. 2020-жылдын 30-июнуна карата абал боюнча индекс мааниси концентрациялануу деңгээлинин бир эле учурда төмөндөшүнөн улам 0,49 түзгөн (1-график).

Булагы: Улуттук банк

³³ Концентрациялануу индекстери 6 ири БФКУнун маалыматтарынын негизинде эсептелинген.

³⁴ $H = \sum (\text{үлүшү})^2 \cdot n \cdot i=1$.

³⁵ Рыноктун концентрациялануу деңгээлин аныктоонун төмөнкүдөй эмпирикалык эрежеси колдонулган:

- индекс 0,1 (же 1,000) төмөн мааниге ээ – рыноктун бир аз концентрациялануусу;
- индекс 0,1ден 0,18ге чейинки (же 1,000ден 1,800гө чейинки) мааниге ээ – рыноктун орточо концентрациялануусу;
- индекс 0,18ден (же 1,800дөн) жогору мааниге ээ – рыноктун жогорку концентрациялануусу.

БФКУнун тышкы карызынын абалы

Отчеттук мезгилдин акырына карата абал боюнча БФКУнун тышкы карызынын көлөмү 72,5 млн АКШ долларын түзгөн. БФКУнун тышкы карызынын ири бөлүгү чет өлкөлүк финансы-кредит уюмдары тарабынан сунушталган кредиттерге (БФКУнун тышкы карызынын жалпы көлөмүнүн 93,9 пайызы), калган бөлүгү – эл аралык финансы институттарынын кредиттерине (6,1 пайыз) туура келген.

2020-жылдын биринчи жарым жылдыгынын жыйынтыгы боюнча ири БФКУнун тышкы карызы 2019-жылдын биринчи жарым жылдыгына салыштырганда 15,5 пайызга көбөйгөн жана 67,2 млн АКШ долларын түзгөн.

3.3. БФКУ секторун стресс-тесттен өткөрүү

БФКУнун кредиттик тобокелдигин стресс-тесттен өткөрүү

Кредит портфелинин сапатынын начарлашынын БФКУ секторуна тийгизген таасирин баалоо үчүн стресс-тест өткөрүлгөн.

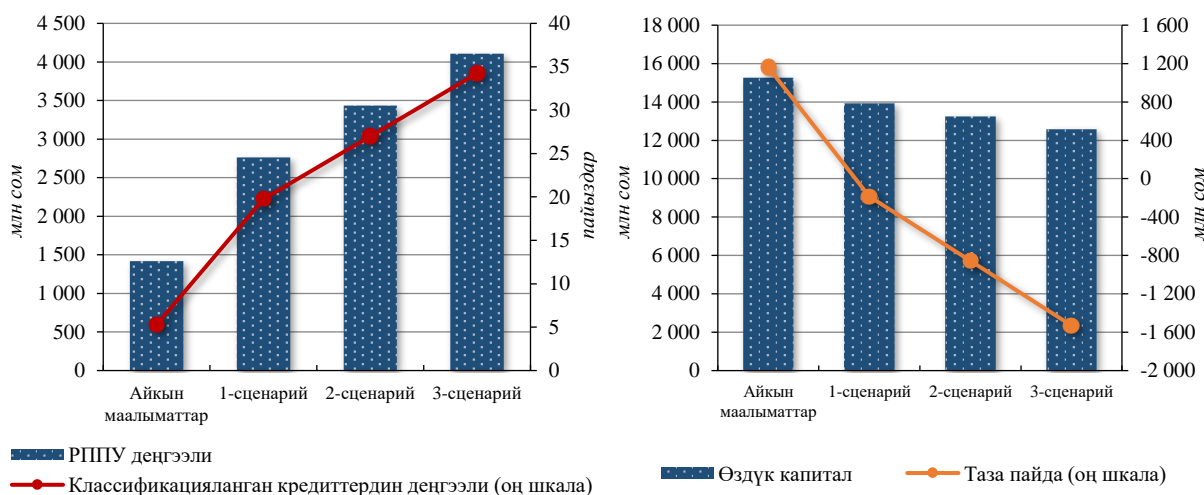
Стресс-тест өткөрүүнүн алкагында төмөнкүдөй үч сценарий каралган:

- 1-сценарий: кредиттердин 50 пайызынын бир категориядан экинчиге өтүүсү;
- 2-сценарий: кредиттердин 75 пайызынын бир категориядан экинчиге өтүүсү;
- 3-сценарий: кредиттердин 100 пайызынын бир категориядан экинчиге өтүүсү.

Мында, кредиттердин бир категориядан экинчиге өтүүсү “стандарттык”, “байкоого алынган”, “субстандарттык”, “шектүү” жана “жоготуулар” сыяктуу категориялар боюнча бирдей жүрөт.

Бул стресс-тесттен өткөрүүнү жүргүзүүдө БФКУнун кредит портфелинде РППУ³⁶ көлөмү 94,9 пайыздан 189,8 пайызга чейин тандалып алынган сценарийге жараша көбөйгөн (3.3.1-график).

3.3.1-график. 2020-жылдын 30-июнуна карата абал боюнча кредиттик тобокелдикти стресс-тестирлөө жыйынтыктары

Булагы: Улуттук банк

Кредит портфелинин сапатынын начарлашы БФКУнун өздүк капиталынын жана таза пайдасынын акырындык менен төмөндөшүнө алып келе тургандыгын белгилей кетүү зарыл. Биринчи, экинчи, үчүнчү сценарийлер ишке ашырылган учурда БФКУ сектору, тиешелүүлүгүнө жараша, 184,5; 857,2 жана 1 530,0 млн сом өлчөмүндө чыгым тартат (3.3.1-график).

³⁶ МФУ активдин суммасынан пайыздык катышта көрсөтүлгөн чегерүүлөрдүн төмөнкүдөй өлчөмдөрүн жүзөгө ашыруу менен классификациянын тиешелүү категориялары үчүн жалпы жана атайын РППУ түзүшөт:

- стандарттуу, пайыздарда - 0дөн 5ке чейин;
- байкоо алдындагы активдер, пайыздарда - 10;
- субстандарттуу, пайыздарда - 25;
- шектүүлөр, пайыздарда - 50;
- жоготуулар, пайыздарда - 100.

3.3.1-таблица. Кредиттик тобокелдикти стресс-тесттен өткөрүү жыйынтыктары, пайыздар

	БФКУнун кредит портфелинде классификацияланган кредиттердин үлүшү
1-сценарий: кредиттердин 50% бир категориядан экинчи категорияга өтүшү	19,8
2-сценарий: кредиттердин 75% бир категориядан экинчи категорияга өтүшү	27,0
3-сценарий: кредиттердин 100% бир категориядан экинчи категорияга өтүшү	34,2

Булагы: Улуттук банк

Биринчи сценарийди ишке ашыруунун жыйынтыгында БФКУнун кредит портфелиндеги проблемалуу кредиттердин үлүшү 14,5 пайыздык пунктка, 19,8 пайыз деңгээлине чейин көбөйүшү мүмкүн. Экинчи сценарий ишке ашырылган учурда проблемалуу кредиттер 21,7 пайыздык пунктка, 27,0 пайыздык деңгээлге чейин көбөйүшү мүмкүн, ал эми үчүнчү сценарийди ишке ашырууда – 28,9 пайыздык пунктка, 34,2 пайыздык деңгээлге чейин жетиши мүмкүн.

IV. ТӨЛӨМ СИСТЕМАЛАРЫ

Системалуу мааниге ээ жана маанилүү төлөм системаларында тобокелдиктердин деңгээли минималдуу болуп, Кыргыз Республикасынын мыйзамдарында, ченемдик укуктук актыларында каралган жана Улуттук банктын төлөм системаларындагы тобокелдиктерди, айрыкча ликвиддүүлүк тобокелдигин тескөө боюнча чаралары менен шартталган.

Отчеттук мезгил ичинде Улуттук банк системалуу мааниге ээ төлөм системаларын модернизациялоого, чекене төлөм системаларынын операторлоруна жана төлөм уюмдарына карата талаптарды кайра карап чыгып, төлөм инфраструктурасында жана чекене төлөм системаларында операциялык жана финансылык тобокелдиктерди минималдаштырууга багытталган тиешелүү чараларды көргөн.

Өлкөнүн финансы секторунун иш туруктуулугун аныктаган негизги факторлордун бири катары натыйжалуу жана үзгүлтүксүз иштеген төлөм системасы саналат.

2020-жылдын 30-июнуна карата абал боюнча Кыргыз Республикасында төлөм системасы төмөнкү компоненттерден турган:

1. Улуттук банктын ири төлөмдөр системасы – Айкын убакыт ыргагында эсептешүүлөрдүн grosстук системасы (ГСРРВ);

2. чекене төлөмдөр системасы: Майда чекене жана утурумдук төлөмдөрдүн пакеттик клиринг системасы (ПКС), төлөм карттары менен эсептешүүлөр системасы, акча которуулар системасы, электрондук акча менен эсептешүүлөр системасы;

3. төлөм билдирүүлөрүн кабыл алуу жана иштеп чыгуу үчүн инфраструктуралар (SWIFT сервис-бюросу, банктар аралык коммуникациялык тармак).

ГСРРВ 2020-жылдын биринчи жарымында штаттык режимде иштеген.

ГСРРВда финансылык тобокелдиктердин деңгээли катышуучулардын эсептериндеги ликвиддүү каражаттардын жогору деңгээлинин эсебинен системадагы жүгүртүүгө карата төмөн бойдон калган (ликвиддүүлүк коэффициенти 1,1, ал эми жүгүртүү коэффициенти – 1,0 түзгөн). Катышуучулардын орточо күндүк ликвиддүү каражаттарынын көлөмү 10,2 пайызга (2019-жылдын ушул эле мезгилине салыштырганда) кыскарып, 16,6 млрд сомду түзгөн (4.1-график).

4.1-график. ГСРРВда төлөмдөрдүн жана ликвиддүүлүк көлөмүнүн орточо күндүк көрсөткүчүнүн өзгөрүү динамикасы

Булагы: Улуттук банк

4.2-график. ГСРРВдагы жеткиликтүүлүк көрсөткүчүнүн жана операциялык тобокелдиктин катышы

	2015	2016	2017	2018	2019	1 ж/ж 2019	1 ж/ж 2020
Техникалык үзгүлтүктөр, %	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,2
Жеткиликтүүлүк коэффициенти, %	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	99,8
Операциялык тобокелдик деңгээли, %	4,1	5,2	2,9	4,1	3,9	4,9	4,0

Булагы: Улуттук банк

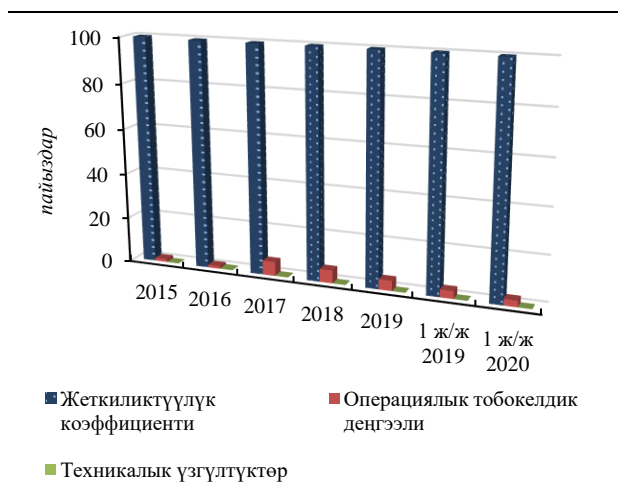

Айкын убакыт ыргагында эсептешүүлөрдүн grosстук системасынын жеткиликтүүлүк деңгээли 2020-жылдын биринчи жарымында 99,8 пайызды түзүү менен жогору катталган, ал эми операциялык тобокелдик деңгээли операциялык күндүн узартылышын эске алганда 4,0 пайызды түзгөн.

ГСРРВ системалуу мааниге ээ төлөм системасы болуп саналат, анын ишиндеги үзгүлтүктөр банк системасы үчүн сыяктуу эле, бүтүндөй финансы системасы үчүн да олуттуу көйгөйлөрдү жаратышы мүмкүн.

Отчеттук мезгилде **пакеттик клиринг системасында** финансылык тобокелдиктердин деңгээли да төмөн деңгээлде болгон. Катышуучулар тарабынан дебеттик таза позициянын ордун жабууга каралган кам зарыл деңгээлден дээрлик 5,5 эсеге арткан. Пакеттик клиринг системасынын ишине мониторинг жүргүзүүнүн жыйынтыгы боюнча системанын жеткиликтүүлүк көрсөткүчү 2019-жылдын биринчи жарым жылдыгындай эле жогорку бойдон калып, 100,0 пайызды түзгөн. Мында, системанын катышуучуларынын суроо-талабы боюнча иштөө регламентин узартуунун эсебинен жана бир аз үзгүлтүктөрдүн орун алышынан улам, операциялык тобокелдиктин деңгээли 2,8 пайызды түзгөн (4.3-график).

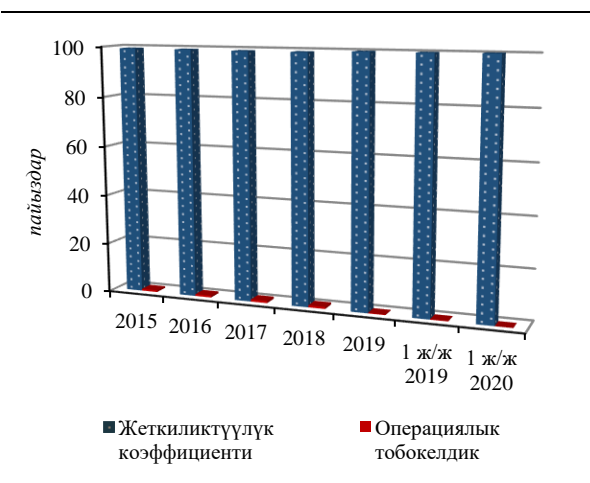
4.3-график. ПКСте жеткиликтүүлүк көрсөткүчүнүн жана операциялык тобокелдиктин катышы

	2015	2016	2017	2018	2019	1 ж/ж 2019	1 ж/ж 2020
Техникалык үзгүлтүктөр, %	0,0	0,3	0,2	0,0	0,0	0,0	0,1
Жеткиликтүүлүк коэффициенти, %	100,00	99,7	99,8	100,0	100,0	100,0	100,0
Операциялык тобокелдик деңгээли, %	1,2	1,2	6,2	5,8	4,5	3,4	2,8

Булагы: Улуттук банк

4.4-график. Бирдиктүү банктар аралык процессинг борборунда жеткиликтүүлүк көрсөткүчүнүн жана операциялык тобокелдиктин катышы

	2015	2016	2017	2018	2019	1 ж/ж 2019	1 ж/ж 2020
Жеткиликтүүлүк коэффициенти, %	99,3	99,2	99,1	99,2	99,8	99,8	100,0
Операциялык тобокелдик, %	0,7	0,8	0,9	0,8	0,2	0,2	0,0

Булагы: Улуттук банк

Банктык төлөм карттары менен эсептешүүлөр системалары. 2020-жылдын 1-июлуна карата абал боюнча Кыргыз Республикасында төлөм карттары менен эсептешүүлөрдүн алты эл аралык системалары жана “Элкарт” улуттук системасы иштеп турган.

Акыркы жылдары банктык карттардын жайылтуу деңгээлинин алгылыктуу тенденциясы байкалууда. Алсак, 2020-жылдын 1-июлуна карата абал боюнча жүгүртүүдөгү төлөм карттарынын жалпы саны өткөн жылдын ушул эле мезгилине салыштырганда 12,5 пайызга көбөйгөн жана 3 039,7 миң даананы түзгөн.

Республиканын бүтүндөй аймагы боюнча орнотулган банкоматтардын жана POS-терминалдардын жалпы саны тиешелүүлүгүнө жараша 1 771 жана 11 518 даананы түзгөн (алардын ичинен: 9 336 POS-терминал соода-тейлөө ишканаларында жана 2 182 POS-терминал – коммерциялык банктардын бөлүмдөрүндө орнотулган). Өткөн жылдын биринчи жарым жылдыгына салыштырганда банкоматтардын өсүшү 9,3 пайызды, ал эми POS-терминалдардын – 6,0 пайызды түзгөн.

Байкоого алынып жаткан мезгил ичинде бардыгы болуп 23 коммерциялык банк “Элкарт” улуттук системасы менен иш алып барган. Ишине жүргүзүлгөн мониторингдин жана талдап-иликтөөнүн жыйынтыгы боюнча системанын жеткиликтүүлүк көрсөткүчү 100,0 пайызды, ал эми системадагы операциялык тобокелдиктердин деңгээли техникалык үзгүлтүктөрдү эске алуу менен минималдуу деңгээлди түзгөн (4.4- график).

Төлөм карттары менен эсептешүүлөрдүн эл аралык системалары жагында бүгүнкү күнү коммерциялык банктар Visa, Mastercard, American Express, Union Pay, “Золотая Корона” жана “Мир” сыяктуу эл аралык төлөм системалары менен иштеп келет.

Акча которуулар системалары. 2020-жылдын биринчи жарым жылдыгынын ичинде коммерциялык банктарда эсеп ачуусуз эл аралык акча которууларды алуу жана жөнөтүү эл аралык акча которуулардын тогуз системасы аркылуу жүзөгө ашырылган (4.1-таблица).

4.1-таблица. Эл аралык акча которуулар системалары ортосунда агымдарды бөлүштүрүү

Акча которуу системанын аталышы	Кириш		Чыгыш	
	Жалпы сандан үлүшү, %	Жалпы көлөмдөн үлүшү, %	Жалпы сандан үлүшү, %	Жалпы көлөмдөн үлүшү, %
Золотая Корона	76,0	73,2	78,9	81,7
Юнистрим	2,8	4,4	1,6	3,0
Вестерн Юнион	17,5	14,6	5,7	6,0
CONTACT	2,2	4,3	12,9	8,1
Money Gram	1,0	2,1	0,9	1,2
Жана башкалар	0,5	1,4	0,0	0,0
Бардыгы болуп	100,0	100,0	100,0	100,0

Булагы: Улуттук банк

Локалдык акча которуулар жагында бүгүнкү күндө акча которууларды беш локалдык системасы ортосунда бирдей бөлүштүрүү сакталган, алардын операторлорунан болуп Кыргыз Республикасынын банктары саналат.

2020-жылдын биринчи жарым жылдыгынын жыйынтыгы боюнча чек ара аркылуу өтүүчү финансылык билдирүүлөр менен алмашуу SWIFT түйүнү жана банк-кардар сервисин аркылуу жүзөгө ашырылган.

Кыргыз Республикасынын төлөм системасынын ишине 2020-жылдын биринчи жарым жылдыгы ичинде жүргүзүлгөн мониторинг бардык маанилүү төлөм системалары штаттык режимде иш алып баргандыгын жана өлкөнүн финансы системасында системалуу тобокелдиктин орун алышына жол бербегендигин көрсөткөн.

2020-жылдын 1-июлуна карата электрондук акча менен эсептешүүлөр системалары боюнча электрондук акчанын эмитенттеринен болуп тогуз коммерциялык банк саналган. Электрондук акча боюнча көрсөткүчтөрдүн жыл сайын туруктуу өсүшү байкалууда, бул аларды пайдалануунун жөнөкөй болушуна жана ыңгайлуулугуна байланыштуу болгон. 2020-жылдын биринчи жарым жылдыгынын акырына карата абал боюнча электрондук капчыктардын саны 2019-жылдын ушул эле мезгилине салыштырганда дээрлик эки эсе көбөйүү менен 2,8 млн капчыкты түзгөн. Электрондук капчыктарды колдонуучулардын жигердүүлүгү да жыл сайын туруктуу өсүүдө.

V. ФИНАНСЫ СЕКТОРУНУН ИШИН ЖӨНГӨ САЛУУНУ ӨРКҮНДӨТҮҮ

COVID-19 коронавирус пандемиясынын жана анын Кыргыз Республикасында жайылышынан улам келип чыккан кырдаалга байланыштуу отчеттук мезгилде финансы-кредит уюмдарынын ишин жөнгө салуучу ченемдик укуктук базанын жеткире иштелип чыгышы негизинен өлкөнүн банк жана финансы системаларында туруктуулукту сактоого жана финансылык кызмат көрсөтүүлөрдү керектөөчүлөрдүн укугун коргоого багытталган.

1. Берилген кредиттердин алкагында банктар тарабынан комиссиялык жана башка төлөмдөрдү белгилөөдө адилеттүү мамилени камсыз кылуу максатында, Улуттук банк Башкармасы тарабынан 2020-жылдын 26-февралында №2020-П-12/8-8-(НПА) “Кыргыз Республикасынын Улуттук банкынын айрым ченемдик укуктук актыларына комиссиялык жана башка төлөмдөр маселелери боюнча өзгөртүүлөрдү киргизүү жөнүндө” токтом кабыл алынган.

2. Улуттук банк Башкармасы тарабынан 2020-жылдын 18-мартында №2020-П-12/13-1-(БС) “COVID-19 пандемиясына байланыштуу финансы-кредит уюмдарынын ишин жөнгө салуунун убактылуу эрежелери жөнүндө” токтом кабыл алынган.

Бул токтомго ылайык, коммерциялык банктарга жана БФКУларга:

- кредиттик келишимдердин шарттарын кайра карап чыгууга байланыштуу комиссиялык жана башка төлөмдөрдү чегерүүгө жана алууга тыюу салынат;

- милдеттенмелерди аткарбаганы/талаптагыдай аткарбаганы үчүн карыз алуучуларга үстөк айыптарды (айыптык төлөм/туумдарды) кошо алганда, айыптык санкцияларды салууга жана алууга тыюу салынат;

- берилген кредиттердин төлөмдөрү боюнча төлөө мөөнөтүн үч айдан кем эмес мөөнөткө жылдыруу сунушталат;

- кредиттик келишимдердин шарттары өзгөрүлгөндө, кредиттердин классификациясынын категориясын начарлатпоого жол берилет;

- кредиттик бюророрго берилген, кечиктирилген төлөмдөр жөнүндө маалымат, терс кредиттик маалымат катары кошулбашы жана кечигүү себептери катары каралышы керек.

3. Улуттук банк Башкармасы тарабынан 2020-жылдын 23-мартында №2020-П-12/14-1-(БС) “COVID-19 коронавирусу жайылышына байланыштуу Кыргыз Республикасынын аймагына өзгөчө абал киргизүүдө Кыргыз Республикасынын Улуттук банкынын көзөмөлүнө алынган банктардын, банк эмес финансы-кредит уюмдарынын жана башка юридикалык жактардын иштөө тартиби жана алардын ишин жөнгө салуу жөнүндө” токтом кабыл алынган.

Бул документ калкка үзгүлтүксүз финансылык кызмат көрсөтүүнү жана банк кызматкерлерин коргоону камсыз кылуу максатында COVID-19 коронавирусунун жайылышына байланыштуу Кыргыз Республикасында өзгөчө кырдаал режимин киргизүү учурунда банктардын, банк эмес финансы-кредит уюмдарынын жана Улуттук банктын көзөмөлдүгүнө алынган башка субъекттердин иши боюнча чараларды аныктоо максатында иштелип чыккан.

4. Банктар тарабынан айрым экономикалык ченемдерди жана талаптарды аткарбай коюу тобокелдигин төмөндөтүү максатында Улуттук банк Башкармасы тарабынан 2020-жылдын 24-мартында №2020-П-12/15-7-(НПА) “Кыргыз Республикасынын коммерциялык банктары жана банк эмес финансы-кредит уюмдары милдеттүү түрдө аткарууга тийиш болгон экономикалык ченемдерди жана талаптарды белгилөө маселелери боюнча Кыргыз Республикасынын Улуттук банкынын айрым убактылуу чечимдери жөнүндө” токтом кабыл алынган.

Токтом аркылуу:

- Улуттук банк Башкармасынын жаңы стандарттарды эске алуу менен суммардык капиталдын, левераждын жетиштүүлүк (шайкештүүлүк) коэффициентин, ликвидүүлүктүн ордун

жабуу коэффициентин эсептөө маселелери боюнча жакында кабыл алынган бир катар токтомдору токтотулган;

- коммерциялык банктардын иши жөнүндө маалыматты ачып көрсөтүү боюнча ченемдик укуктук актынын аракети токтотулган;

- ликвиддүүлүктүн ченемдерине, ошондой эле чет өлкө валютасындагы кредиттер боюнча кредиттик тобокелдикти өлчөө деңгээлине карата талаптар жеңилдетилген;

- 90 күндөн 270 күнгө чейин убакыт чеги көбөйтүлгөн, алар жогорулаган учурда банктар кредиттерге карата чегерилген пайыздар боюнча 100% камды түзүүгө тийиш.

5. Кошо жоопкерчиликтүү топторго жигердүү кредит берген банктардын топтук кредиттер портфелинин кескин төмөндөшүнөн жана келечекте ченемдерди аткарбай коюу тобокелдигинин келип чыгышынан улам ченемдерди кайра карап чыгуу зарылдыгына байланыштуу Улуттук банк Башкармасы тарабынан 2020-жылдын 24-мартында №2020-П-12/15-6-(НПА) “Кыргыз Республикасынын Улуттук банк Башкармасынын 2010-жылдын 30-июнундагы № 52/4 “Кыргыз Республикасынын Улуттук банкынын айрым ченемдик укуктук актылары жөнүндө” токтомуна толуктоолорду киргизүү жөнүндө” токтом кабыл алынган.

6. Улуттук банк Башкармасынын 2020-жылдын 24-мартындагы №2020-П-12/15-5-(НПА) токтому аркылуу финансы-кредит уюмдарынын баалуу кагаздар менен операцияларына тиешелүү Улуттук банктын айрым ченемдик укуктук актыларына өзгөртүүлөр бекитилген. Баалуу кагаздар рыногун өнүктүрүү үчүн Улуттук банктын ченемдик укуктук актыларында Кыргыз Республикасынын резидент эмитенттеринин баалуу кагаздарын банктар тарабынан сатып алуу жана классификациялоо боюнча талаптар төмөндөтүлгөн.

7. Коммерциялык банктарга кампалык күбөлүктөрдү күрөөгө коюу менен кредиттөө боюнча талаптарды белгилөө жагында Улуттук банк Башкармасы тарабынан 2020-жылдын 25-мартында “Кыргыз Республикасынын Улуттук банкынын айрым ченемдик укуктук актыларына өзгөртүүлөрдү киргизүү жөнүндө” токтом кабыл алынган.

Кампа күбөлүктөрүн күрөөгө коюу менен кредиттерди берүү учурунда тобокелдиктерди минималдаштыруу максатында, токтом аркылуу төмөнкүлөргө минималдуу талаптар белгиленген:

- кампа күбөлүктөрүн чыгаруу (берүү) менен кампаларда продукцияны сактоо боюнча кызматтарды көрсөткөн баалуу кагаздын (товардык кампанын) эмитентине;

- карыз алуучунун төлөө жөндөмдүүлүгүн талдоо үчүн документтерге;

- айыл чарба продукцияларына баалардын сезондук өзгөрүүлөрүнө чейрек сайын байкоо жүргүзүүгө, продукциянын (товардын) баасынын өзгөрүүсүнүн күрөөлүк камсыздоонун наркына тийгизген таасирин талдоого;

- кампа күбөлүктөрүн күрөөгө коюу менен каржылоонун алкагында камсыздоого ээ активдердин классификациясына;

- күрөөлүк камсыздоонун сапатын баалоо үчүн документтерге.

8. Улуттук банк Башкармасы тарабынан 2020-жылдын 30-мартында №2020-П-12/19-1-(БС) “COVID-19 коронавирусу жайылышына байланыштуу Кыргыз Республикасынын айрым аймактарына өзгөчө абал киргизүүдө Кыргыз Республикасынын Улуттук банкынын көзөмөлүнө алынган банктардын, банк эмес финансы-кредит уюмдарынын жана башка юридикалык жактардын иштөө тартиби жана алардын ишин жөнгө салуу жөнүндө” токтом кабыл алынган.

Бул документ жугуштуу оорулар эпидемиясына байланыштуу өзгөчө абалдын орун алышы шарттарында калкка массалык жугуу коркунучу келип чыккан учурда Кыргыз Республикасынын Улуттук банкынын көзөмөлүнө алынган коммерциялык банктардын, банк эмес финансы-кредит уюмдарынын жана башка юридикалык жактардын ишиндеги тобокелдиктерди кыскартуу максатында иштелип чыккан.

9. Өлкөнүн банк жана финансы системаларынын туруктуулугун колдоо максатында Улуттук банк Башкармасы тарабынан 2020-жылдын 3-апрелинде №2020-П-12/20-1-(НПА) “Кыргыз Республикасынын коммерциялык банктарынын жана банк эмес финансы-кредит уюмдарынын

Кыргыз Республикасынын Улуттук банкына отчет берүүсүнүн убактылуу мөөнөттөрү жөнүндө” токтом кабыл алынган.

Токтом Улуттук банкка банктар жана банк эмес финансы-кредит уюмдары (ФКУ) тарабынан отчетторду берүү мөөнөттөрүн узартууга байланыштуу чыгарылган жана белгиленген мөөнөт ичинде ФКУ тарабынан Улуттук банктын отчеттуулук маселелери боюнча талаптарын өз убагында аткарбай коюу тобокелдиктерин азайтууга багытталган.

10. COVID-19 коронавирусу жайылышынан улам Кыргыз Республикасынын айрым аймактарына өзгөчө абал киргизилгендигине байланыштуу Улуттук банк Башкармасы тарабынан 2020-жылдын 16-апрелинде №2020-П-12/23-1-(БС) “Банктын финансылык отчетуна аудит жүргүзүү, бекитүү, сунуштоо жана жарыялоо мөөнөттөрүн узартуу жөнүндө” токтом кабыл алынган.

11. Улуттук банк Башкармасы тарабынан 2020-жылдын 29-апрелинде төмөнкү токтомдор кабыл алынган:

1) Кыргыз Республикасынын Улуттук банкынын айрым талаптарын жеңилдетүүгө жана алардын аткарылышын убактылуу токтотууга жана банктык кызмат көрсөтүүлөрдү керектөөчүлөрдүн укуктарын коргоого багытталган “Кыргыз Республикасынын коммерциялык банктарынын ишин жөнгө салуу боюнча убактылуу кошумча чаралар жөнүндө” токтом.

Коммерциялык банктар үчүн Улуттук банк Башкармасынын тиешелүү чечими кабыл алынганга чейин токтом аркылуу:

- мониторингдин жыштыгын кыскартуу менен карыз алуучулардын кредиттерине мониторинг жүргүзүү боюнча талаптар жеңилдетилген. Ошол эле учурда, кредит боюнча жүргүзүлгөн төлөмдөрдүн негизинде талдоо каралган керектөө кредиттери боюнча төлөм мониторинги жүргүзүлүүгө тийиш;

- кыймылдуу мүлктүн мониторинги боюнча талаптардын аткарылышы токтотулган;

- белгилүү бир шарттар сакталган учурда, карыз алуучуларга улуттук валютада керектөө кредиттерин берүү мүмкүнчүлүгү берилген;

- кредиттерди берүүдө жеке ишкерлерден мамлекеттик органдардан каттоо жөнүндө документтерди (күбөлүк, патент) талап кылбоого жол берилет;

- банк эсебин ачууда салык төлөөчүнүн салыктык каттоо фактысы жөнүндө салык кызматынын маалым катын жеке ишкерлерден талап кылбоого жол берилет. Ушундай эле жеңилдик чакан жана орто бизнес үчүн жеңилдетилген күрөөсүз кредиттерди берүүгө байланыштуу программалардын алкагында кредит алуу үчүн эсепти ачууда юридикалык жактарга (резиденттерге) берилет;

2) №2020-П-12/25-7-(НПА) “Коммерциялык банктар тарабынан активдерди классификациялоо жана потенциалдуу жоготуулардын жана чыгым тартуулардын ордун жабууга камга тиешелүү чегерүүлөрдү ишке ашыруу боюнча убактылуу эрежелер жөнүндө” токтом, бул банктарга чыгашаларды бөлүштүрүүгө, ишкердик субъекттерине жана калкка кредит берүү үчүн ресурстарды мобилизациялоого жана банк тутумунун туруктуу иштешин камсыз кылууга мүмкүндүк берет.

Токтом аркылуу коронавирус инфекциясынын жайылышынан улам сапаты начарлап же начарлап кеткен активдерди классификациялоо, ошондой эле ишкердик субъекттеринин жана өлкөнүн калкынын ишин калыбына келтирүүгө/жандандырууга багытталган максаттуу мамлекеттик программалардын же программалардын алкагында бериле турган кредиттердин классификациясы белгиленген.

12. Улуттук банк Башкармасы тарабынан 2020-жылдын 13-майындагы №2020-П-12/27-1-(НПА) “Кардарларды аралыктан тейлөө режиминде идентификациялоо жана верификациялоо тартиби жөнүндө” токтом кабыл алынган, анда видео байланыш, ошондой эле кардарлар менен өз ара иш алып баруу боюнча башка каналдар аркылуу кардарларды аралыктан идентификациялоо жана верификациялоо тартиби келтирилген.

Ислам каржылоо принциптери

1. Ислам каржылоо принциптерине ылайык операцияларды ишке ашырган банктарда корпоративдик башкаруунун айрым маселелерин тактоо жана “ислам терезесине” ээ банктар тарабынан финансылык отчетту түзүү максатында, Улуттук банк Башкармасынын 2020-жылдын 26-февралындагы №2020-П-12/8-7-(НПА) токтому менен Улуттук банктын айрым ченемдик укуктук актыларына өзгөртүүлөр бекитилген.

2. Ислам баалуу кагаздар рыногун өнүктүрүү жана рыноктун катышуучулары үчүн бирдей шарттарды түзүү үчүн Улуттук банк Башкармасынын 2020-жылдын 24-мартындагы №2020-Р-12/15-5-(НПА) токтому менен Улуттук банктын айрым ченемдик укуктук актыларына ислам каржылоо принциптери боюнча, баалуу кагаздар менен операцияларды жүзөгө ашырган финансы-кредит уюмдарынын операцияларына, жана кредиттик тобокелдикти тескөө операцияларына тиешелүү өзгөртүүлөр бекитилген.

3. Улуттук банк Башкармасынын 2020-жылдын 8-июлундагы №2020-П-12/39-2-(НПА) токтому аркылуу “Ислам банк иши жана каржылоо принциптерине ылайык жүзөгө ашырылуучу операцияларды жүргүзүүчү банктар тарабынан ачык валюта позициясынын лимиттеринин сакталышынын тартиби жөнүндө” нускоого өзгөртүүлөр бекитилген, алар ачык позицияны эсептөөнүн тартибин аныктоого жана баалуу металлдардагы ачык позициялардын лимиттерин ислам банктары жана “ислам терезесине” ээ банктар тарабынан сакталышын контролдоого багытталган.

ГЛОССАРИЙ

Банктык аманат (депозит) – бул финансы-кредит уюму башка жак менен түзгөн келишим боюнча кайтарымдуулук, төлөөгө жөндөмдүүлүк, мөөнөттүүлүк шарттарында кабыл алынган акча каражаттар суммасы. Аманаттар мөөнөттүү жана талап боюнча төлөнүүчү болуп бөлүнөт. Талап боюнча төлөнүүчү аманаттардын сактоо мөөнөтү көрсөтүлбөйт, ал эми мөөнөттүү аманаттар – белгилүү бир мөөнөткө салынат.

Банктык кредиттер – бул банк тарабынан белгилүү бир мөөнөткө кайтарымдуулук жана кредиттик пайызды төлөөгө жөндөмдүүлүк шарттарында берилген акча каражаттары.

Валюта рыногу – чет өлкө валютасын сатып алуу-сатуу боюнча операциялар ишке ашырылган рынок. Экономикалык мазмуну боюнча – бул акча рыногунун сектору, мында валюта сыяктуу өзгөчө товарга суроо-талап менен сунуш тең салмактанып турат. Өз багыты жана уюштуруу формасы боюнча бул атайын институттар жана механизмдер топтому, алар өз ара суроо-талап менен сунуштун негизинде улуттук жана чет өлкө валютасын эркин сатуу жана/же сатып алуу мүмкүнчүлүгүн камсыз кылат.

Акча рыногу – бул катышуучулар ортосунда кредиттер жана баалуу кагаздар формасындагы каражаттар кыска мөөнөткө сунушталган жана алынган рынок.

Баалуу кагаздардын кирешелүүлүгү – баалуу кагаз боюнча жылдык кирешенин анын рыноктук баасына карата катышы; баалуу кагаздын ээси алган пайда ченеми (нормасы).

Турак жайдын жеткиликтүүлүк индекси – жарандардын квартира сатып алуу мүмкүнчүлүгү көз карашынан алганда, турак жай рыногунун абалынын көрсөткүчү. Стандарттуу квартиранын (54 чарчы метр жалпы аянты менен) орточо рыноктук наркы үч адамдан турган үй-бүлөнүн (эки чоң адам жана бир өспүрүм) орточо жылдык кирешесине катышы катары эсептелет.

Төлөм системаларынын жеткиликтүүлүк коэффициенти – системанын пайдалануучулары үчүн алардын талаптары боюнча кызмат көрсөтүүлөрдөн жана маалыматтардан пайдалануу мүмкүнчүлүгү катары системанын жеткиликтүүлүгүн мүнөздөгөн көрсөткүч. Техникалык үзгүлтүктөрдөн улам иштебей токтоп калуулар, электр энергиясын өчүрүүлөр, системанын операциялык күнүн кеч баштоо же эрте аяктоо, системадан пайдалануу убактысын кыскартат.

Төлөм системаларынын ликвиддүүлүк коэффициенти системанын катышуучуларынын эсептеринде төлөмдөрдү жана эсептешүүлөрдү жүргүзүү үчүн ликвиддүү каражаттардын жетиштүүлүгүн мүнөздөйт.

Макропруденциалдык талдап-иликтөө – бүтүндөй финансы системасынын күчтүү жактарын жана чабал жерлерин баалоо жана мониторинг жүргүзүү.

Минималдуу керектөө бюджетти – жашоо минимумуна ылайык келген минималдуу ыңгайлуулуктардын жана кызмат көрсөтүүлөр топтомунун наркы.

Баалуу кагаздар рыногу – уюштурулган биржалар жана түзүмдөр (баалуу кагаздардын компания-депозитарийлери, эсепке алуу жана клирингдик палаталар), ошондой эле биржанын ишине байланышкан кызмат көрсөтүүлөрдү сунуштаган башка компаниялар. Бул категорияга иши финансылык корпорациялар тарабынан камсыздалган депозитарийлер жана электрондук клиринг системалары, ошондой эле биржалардын жана аларга байланыштуу институционалдык бирдиктердин ишине көзөмөл жүргүзгөн же аларды жөнгө салган улуттук өз алдынча жөнгө салуучу уюмдар кирет.

Стресс-тесттер – портфелдин макроэкономикалык жагдайда же өзгөчө, бирок чындыкка жакын жагдайларда олуттуу өзгөрүүлөргө дуушар болушуна баа берүү үчүн колдонуучу ыкмалар.

Жумушсуздук деңгээли – айкын жумушсуз жарандардын санынын экономикалык жигердүү калктын жалпы санына карата пайыздык катышы.

Финансылык активдер өзүндө капиталга катышуу инструменттерин жана инвестициялык фондулардын пайларын/акцияларын, карыздык инструменттерди, туунду финансылык инструменттерди кызматкерлер үчүн акцияларга опциондорду жана монетардык алтынды камтыйт.

КЫСКАРТУУЛАРДЫН ТИЗМЕСИ

ААК – ачык акционердик коом
АКШ – Америка Кошмо Штаттары
БФКУ – банк эмес финансы-кредит уюмдары
ГСРРВ – Айкын убакыт ыргагында эсептешүүлөрдүн grosстук системасы
ЕАЭБ – Евразия экономикалык бирлиги
ЖАК – жабык акционердик коом
ИДӨ – ички дүң өнүм
КБ – коммерциялык банк
КБИ – керектөө баа индекси
КЖК – капиталдын жетиштүүлүк коэффициенти
КММ – күйүүчү-майлоочу материалдар
КМШ – Көз карандысыз Мамлекеттердин Шериктештиги
КР – Кыргыз Республикасы
КР УСК – Кыргыз Республикасынын Улуттук статистика комитети
КР ФМ – Кыргыз Республикасынын Финансы министрлиги
КРӨ МКК – Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнө караштуу Мамлекеттик каттоо кызматы
КСКК – “Кредиттик союздардын каржы компаниясы” ААКсы
КФБ – Кыргыз фондулук биржасы
КЭР – Кытай Эл Республикасы
МБК – мамлекеттик баалуу кагаздар
МКВ – мамлекеттик казына векселдери
МКК – микрокредиттик компания
МКО – мамлекеттик казына облигациялары
МФК – микрофинансылык компания
МФУ – микрофинансылык уюм
ПКС – пакеттик клиринг системасы
п.п. – пайыздык пункттар
ПРБО – мезгил-мезгили менен берилүүчү регулятивдик банктык отчет
РППУ – потенциалдуу жоготуулардын жана чыгым тартуулардын ордун жабууга каралган кам
РФ – Россия Федерациясы
ТСК – таза суммардык капитал
Улуттук банк – Кыргыз Республикасынын Улуттук банкы
ФАО (FAO) – БУУнун Азык-түлүк айыл чарба уюму
ФКУ – финансы-кредит уюму
ФРС – Федералдык резерв системасы
ЧУА – ченемдик укуктук актылар
ЭВФ – Эл аралык валюта фонду
SWIFT – финансылык билдирүүлөр менен алмашуу үчүн инфраструктура
DTI (Debt-to-Income) – карыз алуучунун негизги жылдык кирешесине кредит берүү учурунда (негизги карыздын суммасын жана жарыяланган (билдирилген же декларацияланган) отчеттук мезгил ичиндеги төлөм пайыздарын кошо алганда) карыз алуучунун кредиттер боюнча төлөө суммасынын катышы
LTV (Loan-to-Value Ratio) – берилген кредиттердин көлөмүнүн күрөөлүк камсыздоонун наркына карата катышы
ROA (Return on assets) – активдердин кирешелүүлүк коэффициенти
ROE (Return on equity) – өздүк капиталдын кирешелүүлүк коэффициенти
VaR – пайыздык тобокелдик